

PIOTR JÓŹWIAK, TOMASZ REWICZ, KRZYSZTOF PABIS

*Katedra Zoologii Bezkręgowców i Hydrobiologii
Uniwersytet Łódzki
Banacha 12/16, 90-237 Łódź
E-mail: pjozwiak@biol.uni.lodz.pl
tomek.rewicz@gmail.com
cataclysta@wp.pl*

INSPIRACJE I OSOBLIWOŚCI NAUKOWEGO NAZEWNICTWA ZOOLOGICZNEGO

WSTĘP

Świat przyrody z jego bogactwem form oraz mnogością zachodzących w nim zjawisk od najdawniejszych czasów był obiektem zainteresowania ze strony człowieka. Już w starożytności podejmowane były próby badania różnorodności tego świata. Pojawiły się pierwsze opisy roślin i zwierząt, a poszczególnym gatunkom zaczęto nadawać nazwy. Te gatunki, które wykazywały wzajemne podobieństwa, grupowano tworząc załączki systematyki. Pierwotnie nazewnictwo i klasyfikacja organizmów uwarunkowana była ich użytecznością dla człowieka – tym, czy są one jadalne, czy mają właściwości lecznicze, czy też stanowią zagrożenie jako trujące bądź jadowite. Przykładem mogą być też niektóre współczesne plemiona z Ameryki Południowej. Indianie ci potrafią rozpoznawać i nazwać szereg wykorzystywanych przez siebie gąsienic różnych gatunków motyli. Natomiast nieużyteczne postacie dorosłe określają jednym słowem.

Pierwszym udokumentowanym systemem klasyfikacji, który wykorzystywał szeroki zakres właściwości opisywanych organizmów (nie opierał się wyłącznie na cechach użytkowych) jest stworzona przez Arystotelesa drabina bytów. Co ciekawe, Arystoteles w swojej hierarchii uwzględniał również nieożywione elementy świata przyrodniczego. W świecie ożywionym oddzielał z kolei rośliny od istot, stawiając jednocześnie człowieka na szczycie drabiny. Wykorzystywał przy tym szereg kryteriów różnicujących po-

szczególne organizmy jak ich: krwistość lub bezkrwistość, pokrycie ciała (owłosienie lub pióra), liczbę nóg (dwu- lub czteronożność), czy obecność skorupy. Co więcej Arystoteles w swoich badaniach nie ograniczał się jedynie do morfologii organizmów, lecz brał pod uwagę także ich inne właściwości takie jak zachowanie: „Zwierzęta mogą być charakteryzowane przez swój tryb życia, swoje czynności, zwyczaje i części ciała”. Z systemu klasyfikacji Arystotelesa do czasów współczesnych zachowały się takie nazwy jak Coleoptera (chrząszcze) oraz Diptera (muchówki), a także stosowany jeszcze do niedawna podział owadów na Pterygota (owady uskrzydłone) i Apterygota (owady bezskrzydłe) (MAYR 1974, HUXLEY 2009).

Na przestrzeni wieków, wraz z rozwojem metod badawczych, klasyfikacja i nazewnictwo roślin i zwierząt ewoluowały. Do postaci szczególnie zasłużonych na tym gruncie zaliczyć możemy Andrea Cesalpino, Johna Raya czy wreszcie Carla von Linne (Linneusza). Pierwszy z nich był włoskim botanikiem, twórcą klasyfikacji opartej na naukowych podstawach i uwzględniającej wnikliwe badania morfologii roślin. Ograniczeniem jego metody było jednak stosowanie niewielkiej liczby cech różnicujących poszczególne taksony. Inspirowany pracą Cesalpina John Ray udoskonalił system swojego poprzednika, zwiększając liczbę cech diagnostycznych. Pozwoliło to na stosunkowo precyzyjną identyfikację organizmów i sprawiło tym samym,

że klasyfikacja stała się nieco bardziej naturalna. Istotną zasługą Raya jest również stworzenie pierwszej koncepcji gatunku. Zgodnie z tą definicją gatunkiem określamy grupę osobników posiadających pewne wspólne cechy, które zostaną przekazane potomstwu (HUXLEY 2009).

Kolejnym krokiem milowym w rozwoju systematyki była metoda klasyfikacji stworzona przez Carla von Linne. Obejmujący zaledwie pięć rang (królestwo, klasa, rząd, rodzaj i gatunek) system pozwalał na ich szybką i łatwą identyfikację. Podstawą tej hierarchii jest binominalne nazewnictwo, co oznacza, że każdemu opisanemu gatunkowi przypisana jest dwuczłonowa nazwa. Jej pierwszy człon określa rodzaj, do którego należy organizm, a drugi jest jego nazwą gatunkową (MAYR 1974, HUXLEY 2009).

Współczesna systematyka dąży do tego, aby w miarę możliwości odzwierciedlać rzeczywiste relacje filogenetyczne pomiędzy organizmami. Jednak pomimo znacznego rozwoju, który dokonał się w tej dziedzinie od czasów Linneusza, upowszechniona przez niego binominalna nomenklatura stosowana jest również w dzisiejszych czasach. Należy przy tym dodać, że dla ujednoczenia zasad tworzenia nazw, wprowadzony został system przepisów zawartych w Międzynarodowym Kodeksie Nomenklatury Zoologicznej (obecnie obowiązuje czwarta edycja Kodeksu opublikowana w 1999 r.) (WINSTON 1999, INTERNATIONAL CODE). Zgodnie z jego podstawowymi wytycznymi nazwa rodzajowa powinna być rzeczownikiem i pisana jest zawsze wielką literą. Z kolei nazwa gatunkowa może być rzeczownikiem lub przymiotnikiem i pisana jest małą literą. Zalecane jest by obie pochodziły z języka łacińskiego, w innym wypadku powinny mieć formę zlatynizowaną. Obok nazwy podawane jest zawsze nazwisko osoby, która opisała dany takson oraz data publikacji, w której opis ten został zawarty. W przypadku, gdy gatunek zostanie przeniesiony do innego rodzaju nazwisko autora oraz datę podaje się w nawiasie. Jeśli natomiast ten sam gatunek zostaje opisany pod dwiema

różnymi nazwami, a w wyniku dalszych badań potwierdzone zostanie, że są one w rzeczywistości synonimami obowiązuje zawsze ta, która była wcześniejsza (tzw. zasada priorytetu). Do warunków koniecznych przy opisywaniu nowego gatunku należy wyznaczenie osobnika (tzw. holotypu), który będzie stanowił swego rodzaju wzorec tego właśnie gatunku. Istotnym jest, by w publikacji określić miejsce, z którego pochodzi holotyp (*locus typicus*), a także miejsce, w którym jest on przechowywany. Od niedawna wymagane jest przy tym, by okaz holotypowy zdeponowany był w instytucji ogólnodostępnej dla badań naukowych (MAYR 1974, MATILE i współaut. 1993, WINSTON 1999, INTERNATIONAL CODE). Ciekawym wyjątkiem jest opisany niedawno gatunek legwana (*Conolophus marthae* Gentile et Snell 2009) z Wysp Galapagos. Ze względu na niewielką liczebność populacji tego gada (około 200 osobników) i areal występowania nie przekraczający 25km² zdecydowano się wypuścić okaz typowy do naturalnego środowiska. Wykonane zostały dokładne pomiary morfologiczne, pobrano także próbki krwi i przeprowadzono analizy molekularne, po czym zaopatrzono go w nadajnik. Holotyp zostanie zakonserwowany dopiero po naturalnej śmierci tego osobnika (GENTILE i SNELL 2009).

Mimo wprowadzenia pewnych regulacji w stosowaniu nazewnictwa, badacze przy opisie nowego dla nauki taksonu posiadają dużą swobodę w doborze jego nazwy. Często odzwierciedlają one cechy budowy morfologicznej opisywanego organizmu, jego zachowanie, miejsce występowania lub środowisko życia. Zdarza się także, że nadana nazwa ma na celu uhonorowanie konkretnej osoby. Coraz częściej jednak badacze szukają inspiracji wśród postaci z mitologii, literatury, filmu oraz świata popkultury, czy polityki. Liczne są również przykłady, gdy taksonomowie prześcigają się w dziwnym brzmieniu nazw, rekordach ich długości i w stosowaniu gier słownych. W takich przypadkach etymologia i uzasadnienie doboru nazwy może niejednokrotnie budzić zdziwienie.

CZEGO MOŻEMY SIĘ DOWIEDZIEĆ O GATUNKU Z JEGO NAZWY?

Wiele nazw odnosi się do rozmaitych cech wyglądu zwierząt, ich trybu życia, miejsca występowania lub szczególnych właściwości. Wśród tych wskazujących środowisko życia są nazwy gatunkowe, które powtarzają

się w wielu grupach zwierząt takie jak: *sylvestris/sylvaticus* – leśny (np. motyl *Thymelicus* Hubner, 1819, mysz *Apodemus* Kaup, 1829), *hortensis* – ogrodowy (chrząszcz *Carabus* Linnaeus, 1758, ślimak *Cepaea* Held,

1838, wij *Cryptops* Leach, 1814), *campestris* – polny (świerszcz *Gryllus* Linnaeus, 1758, chrząszcz *Cicindela* Linnaeus, 1758, błonkówka *Tenthredo* Linnaeus, 1758), *domestica/domesticus* – domowy (świerszcz *Achea* Linnaeus, 1758, mucha *Musca* Linnaeus, 1758, wróbel *Passer* Brisson, 1760), *terrestris* – ziemny/lądowy (dżdżownica *Lumbricus* Linnaeus, 1758, trzmiel *Bombus* Latreille, 1802) oraz *aquaticus/aquatica* – wodny, (skorupiak równonogi *Asellus*, Geoffroy et St. Hilaire, 1764, pająk *Argyroneta* Latreille, 1804, chrząszcz *Helophorus* Fabricius, 1775, ptak *Rallus* Linnaeus, 1758). Nazwy gatunkowe: *maritimus/maritimum* – morski, często pojawiają się dla podkreślenia związków z tym siedliskiem gatunków z grup zwierząt zwykle niezwiązanych z morzem. Przykładem tego może być szczeciogonek *Petrobius* (Leach, 1809), czy wieloszczet *Aeolosoma* Westheide et Bunke, 1970 jedyny żyjący w morzu przedstawiciel typowo słodkowodnej rodziny Aeolosomatidae (ROUSE i PLEIJEL 2001). Niekiedy można też znaleźć dokładniejsze określenia wskazujące habitat jak np. nazwa wieloszczeta *Perkinsiana littoralis* (Hartman, 1967) odnosząca się do strefy litoralnej.

Nazwy mogą nas informować o zasięgu gatunku lub miejscu, w którym był on odnaleziony po raz pierwszy. Niektóre odnoszą się do państw, jak u gatunku pajęczaka *Charinus australianus* (L. Koch, 1867) czy gatunku ibisa *Nipponia nippon* (Temminck, 1835) (Nippon = Japonia). Inne, do jednostek administracyjnych jak: rodzaj węża *Arizona* Kennicott in Baird, 1859 oraz rodzaj pluskwiaka *Texas* Kirkaldy, 1904, miast – *Gammarus varsoviensis* Jażdżewski, 1975 (Warszawa) czy nawet zupełnie niewielkich obszarów – skoczogonek *Tetradontophora bielaniensis* Waga, 1842 (Lasek Bielański). Innym gatunkiem, którego nazwa pochodzi od miejsca jest szrotówek kasztanowcowiaczek (*Cameraria ohridella* Deschka et Dimic, 1986). Związana jest ona z miejscowością Ohryd w Macedonii, gdzie po raz pierwszy złapano tego motyla. Prawdopodobnie jest to jednak gatunek pochodzący z Azji, który obecnie skutecznie rozprzestrzenił się po całej Europie, niszcząc rosnące w parkach i ogrodach kasztanowce (GILBERT i współaut. 2005). Przykładem endemitu, którego nazwa odnosi się do zasięgu występowania, jest karpacki podgatunek z rzędu prostoskrzydłych *Miramella (C.) ebneri carpathica* Čejchan, 1958 (KOCAREK i współaut. 2005).

Duża grupa gatunków ma nazwy pochodzące od ich roślin żywicielskich. Jest to szczególnie częste w przypadku owadów jak np. u motyli: *Sphinx pinastri* Linnaeus, 1758 (*Pinus* – sosna), *Agrius convolvuli* Linnaeus, 1758 (*Convolvulus* – powój), *Lasiocampa quercus* Linnaeus, 1758 (*Quercus* – dąb), i chrząszczy: *Melasoma populi* (Linnaeus, 1758) (*Populus* – topola), *Apoderus coryli* Dejean, 1821 (*Corylus* – leszczyna). Istnieją też nazwy odzwierciedlające inne rodzaje pokarmu, jak u żyjących na padlinie owadów takich jak mucha ścierwica *Sarcophaga* Meigen, 1826 oraz chrząszcze grabarze *Nicrophorus* Fabricius, 1775 i *Necrodes* Leach, 1815 (BUSZKO 1997, HURKA 2005). Wśród pasożytów nazwy mogą informować o żywicielu, jak w przypadku wszola *Columbicola columbae* (Linnaeus, 1758), pasożyta gołębi (*Columba*), czy tasiemca psiego *Dipylidium caninum* (Linnaeus, 1758) będącego między innymi pasożytem psa (*Canis*), a nawet o narządzie w jakim pasożytują, jak w przypadku motylicy wątrobowej *Fasciola hepatica* (Linnaeus, 1758), której nazwa pochodzi od wątroby (łac. *hepar, hepatis*) (NIEWIADOMSKA i współaut. 2001).

Nieprzebranych możliwości nadawania nazw dostarczył wygląd opisywanych zwierząt. Szereg z nich odnosi się do ich koloru, kształtu ciała lub jego elementów, a także wielkości. Chrząszcz z rodziny kózkowatych, którego samica ma intensywnie czerwone ubarwienie, to *Leptura rubra* (Linnaeus, 1758) (łac. *rubra* – czerwony), rudawo ubarwiony ślinik wielki po łacinie nazywa się *Arion rufus* (Linnaeus, 1758) (łac. *rufus* – rudy), ropucha zielona nosi nazwę *Bufo viridis* Laurenti, 1768 (łac. *viridis* – zielony), czarno ubarwiona mrówka hurtnica pospolita to *Lasius niger* (Linnaeus, 1758) (łac. *niger* – czarny), a mający fioletową obwódkę na ciele biegacz fioletowy to *Carabus violaceus* Linnaeus, 1758 (łac. *viola* – fioletowy). Wiele gatunków zawdzięcza swoje nazwy obecności na ciele plam o specyficznych kształtach lub o stałej liczbie. Dobrym przykładem są tu biedronki, wśród których nierzadko nazwa gatunkowa wskazuje liczbę kropek na pokrywach: *Adalia bipunctata* (Linnaeus, 1758) (2 kropki), *Coccinella septempunctata* Linnaeus, 1758 (7 kropek) czy *Psyllobora vigintiduopunctata* (Linnaeus, 1758) (22 kropki). Motyle rusalka ceik *Polygonia c-album* (Linnaeus, 1758) i *Satyrion w-album* (Knoch, 1782) zawdzięczają swoje nazwy obecności na spodzie tylnych skrzydeł

białym plamom, odpowiednio w kształcie litery C i W, a niewielka porcelanka *Cypraea ziczac* Linnaeus, 1758 ma na powierzchni muszli charakterystyczne zygzaki (ABBOT i DANCE 1990, CHINERY 2007).

Nazwy mogą również odzwierciedlać rozmiary ciała zwierzęcia. Największy maśl z rodziny przegrzebkwatych został opisany jako *Pecten maximus* (Linnaeus, 1758), znacznych rozmiarów ślimak, przedstawiciel skrzydelnikowatych to *Strombus gigas* Linnaeus, 1758, największy znany rodzaj małżoraczka to *Gigantocypris* Skogsberg, 1920, a największy chrząszcz świata to *Titanus giganteus* (Linnaeus, 1771). Z kolei jeden z najmniejszych europejskich motyli dziennych to *Cupido minimus* (Fuessly, 1775), a zaledwie półtoramilimetrowy, znany z naszego kraju ślimak to *Punctum pygmaeum* (Draparnaud, 1801). Natomiast chrząszcz mający najdłuższe ze wszystkich przedstawicieli tego rzędu odnóża pierwszej pary nosi nazwę *Acrocinus longimanus* (Linnaeus, 1758) (łac: *longus, longi* – długi, *manus* ręka) (Ryc. 1) (ABBOT i DANCE 1990, STANEK 1990, TOLMAN i LEWINGTON 2007).

Niektóre zwierzęta przypominają swoim kształtem rozmaite przedmioty przywołując na myśl ciekawe skojarzenia, co znalazło odzwierciedlenie w ich nazwach. Maśle z rodzaju *Cardium* Linnaeus, 1758 (sercówki) mają muszle, które składają się w kształt serca (gr. *kardia* – serce), a muszla małży z rodzaju *Malleus* Lamarck, 1799 przypominają młotek (łac. *malleus*). Niewielki głowonóg o zwiniętej spiralnie muszli wewnętrznej to *Spirula spirula* (Linnaeus, 1758), a ślimaki o muszlach przypominających japońskie pagody i

Ryc. 1. Chrząszcz z rodziny kózkowatych *Acrocinus longimanus* – okaz ze zbiorów Muzeum Przyrodniczego Uniwersytetu Łódzkiego (fot. K. Pabis).

Ryc. 2. Chrząszcz z rodziny biegaczowatych *Mormolyce phyllodes* – okaz ze zbiorów Muzeum Przyrodniczego Uniwersytetu Łódzkiego (fot. K. Pabis).

występujące u wybrzeży tego kraju to *Columbarium pagoda* Lesson, 1831 oraz *Latiaxis pagodus* Adams, 1853. Natomiast muszla ślimaka *Architectonica perspectiva* (Linnaeus, 1758), której wewnętrzna krawędź dołka osiowego przypomina kręcone schody, przywołuje na myśl dzieło architekta (ABBOT i DANCE 1990). Z kolei chrząszcz *Mormolyce phyllodes* Hagenbach, 1825 do złudzenia przypomina liść (gr. *phyllo* – liść) (Ryc. 2)

Niektóre zwierzęta w całości lub w części są podobne do innych. Przypominający błonkówki motyl z rodziny przeziernikowatych *Sesia apiformis* Clerck, 1759 zawdzięcza swoją nazwę słowom *apis* – pszczoła i *forma* – kształt. Turkuć podjadek *Gryllotalpa gryllotalpa* (Linnaeus, 1758) wyglądem przypomina blisko z nim spokrewnionego świerszcza (*Gryllus* Linnaeus, 1758), natomiast jego tryb życia oraz przystosowane do drążenia podziemnych tuneli odnóża pierwszej pary upodabniają go do kreta (*Talpa* Linnaeus, 1758) (CHINERY 2007). Podobnie jest w przypadku niedawno odkrytego rzędu owadów Mantophasmatodea i należącego do niego rodzaju *Mantophasma* Klass, Zompro, Kristensen et Adis, 2002. Przedstawiciele tego rzędu przypominają bowiem zarówno modliszki (Mantodea) jak i straszki (Phasmida) (KLASS i współaut. 2002). Jeden z największych krajowych chrząszczy jelonek rogacz *Lucanus cervus* (Linnaeus, 1758), u samców którego występują duże żuwaczki, wykorzystywane w walce z innymi samcami (Ryc. 3), zawdzięcza nazwę jeleniowi (*Cervus* Linnaeus, 1758). Podobne przykłady znaleźć można wśród mięczaków. Muszle niektórych ślimaków przypominają kształtem inne zwierzęta lub stwory mitologiczne. Por-

Ryc. 3. Samiec jelonka rogacza (*Lucanus cervus*) (fot. R. Jaskuła).

celanki *Cypraea caputserpentis* (Linnaeus, 1758) i *C. caputdraconis* Melvill, 1888 przypominają odpowiednio: głowę węża i głowę smoka. Kształt muszli ślimaka *Lambis scorpius* (Linnaeus, 1758) z rodziny Strombidae do złudzenia przypomina skorpiona (Ryc. 4), a niewielki śródziemnomorski ślimak *Aporrhais pespelecani* (Linnaeus, 1758) ma muszlę w kształcie nogi pelikana (*pes* – noga, *Pelecanus* – pelikan). Natomiast muszla walconoga *Dentalium elephantinum* Linnaeus, 1758 przywodzi na myśl ciosy słońca. Odniesienia te mogą również dotyczyć ubarwienia. Nakrapiana powierzchnia muszli porcelanki *Cypraea pantherina* Lightfoot, 1786 przypomina futro pantery (ABBOT i DANCE 1990).

W celu podkreślenia podobieństwa jednego gatunku do drugiego stosowano też nieco inny zabieg. Gatunki takie jak ćma z rodziny brudnicowatych *Euproctis similis* (Fuessly, 1775) i chrząszcz z rodziny kózkowatych *Saperda similis* Laicharting, 1784 (łac. *similis* – podobny) zawdzięczają swoje nazwy bardzo dużemu podobieństwu do odpowiednio

Ryc. 4. Przypominająca skorpiona muszla ślimaka *Lambis scorpius* (fot. K. Pabis).

E. chrysorrhoea (Linnaeus, 1758) i *S. carcharias* (Linnaeus, 1758).

W tworzeniu nazw istotne mogą być specyficzne zachowania lub właściwości danego gatunku. Modliszka europejska, składająca podczas polowania odnóża pierwszej pary jak do modlitwy, nie jest wprawdzie religijna, ale właśnie stąd pochodzi jej nazwa *Mantis religiosa* (Linnaeus, 1758). Natomiast mający zdolność do nocnego świecenia chrząszcz świetlik to *Lampyris noctiluca* (Linnaeus, 1767) (od gr: *lampter* – łuczywo, łac: *noctus* – noc i *lux, lucis* – światło). Ślimak śmieciarka *Xenophora* Fischer, 1807 (od gr. *ksénos* – obcy, *pherein* – nosić) zawdzięcza swoją nazwę zdolności przylepiania do swojej muszli rozmaitych przedmiotów, począwszy od kamieni, ziaren piasku i innych muszli, a na kawałkach szkła, czy kapslach od butelek kończąc. Nawet takie cechy jak długość życia mogą być zawarte w nazwie zwierzęcia. Jętki *Ephemera* Linnaeus, 1758 i *Ephemeraella* Walsh, 1862, noszą nazwy podkreślające efemeryczność ich życia, natomiast zdolna do długotrwałych migracji szarańcza nazywa się *Locusta migratoria* (Linnaeus, 1758) (ABBOT i DANCE 1990, CHINERY 2007). Z nazwy możemy się też dowiedzieć jakie dźwięki wydaje dane zwierzę. Jest tak w przypadku kukającej kukułki *Cuculus* Linnaeus, 1758 (JONSSON 1998), czy charakterystycznie skrzeczącego gekona *Gekko* Laurenti, 1768 (MERTZ i współaut. 2005). Znane są także nazwy nadane ze względu na użyteczność pewnych gatunków z punktu widzenia człowieka. Ślimak *Plicopurpura patula* (Linnaeus, 1758) był wykorzystywany przez Indian w Ameryce Środkowej do barwienia tkanin na purpurowo. W basenie Morza Śródziemnego podobnym przykładem jest *Purpura haemastoma* (Linnaeus, 1767) [obecnie *Stramonita haemastoma* (Linnaeus, 1767)], której nazwa pochodzi od wykorzystywanego przez Fenicjan barwnika – purpury tyryjskiej. Natomiast niewielka porcelanka *Cypraea moneta* Linnaeus, 1758 swoją nazwę zawdzięcza temu, że była środkiem płatniczym w starożytnych Chinach, a od XI w. n. e. również na części terytoriów Afryki (SAMEK 2004).

W niektórych przypadkach nazwa zwierzęcia nie odzwierciedla jednak cech jego wyglądu, miejsca występowania czy środowiska życia, a wręcz przeciwnie może wprowadzić w błąd. Dobrym tego przykładem jest żyjąca na Nowej Gwinei cudowronka *Paradisaea apoda* Linnaeus, 1758, której nazwa gatunkowa sugeruje, że ptak ten nie posia-

Ryc. 5. Przybyszka amerykańska (*Periplaneta americana*) synantropijny karaczan, będący przykładem na to, że nazwa nie zawsze wskazuje właściwe pochodzenie zwierzęcia (fot. R. Jaskuła).

da nóg (łac. *apoda* – beznogi). Gatunek ten całe swoje życie miał rzekomo spędzać w locie. W rzeczywistości okazało się, że ptaki te posiadają dobrze rozwinięte nogi, a całe nieporozumienie wynikało z faktu, że do opisu wykorzystano skóry osobników, którym w procesie preparowania zostały one usunięte (MUZINIC i współaut. 2009). Warte uwagi jest też historia opisanego rzekotki australijskiej, zwanej rzekotką White'a, *Litoria caerulea* (White, 1790). Jej zielony kolor sprawia, że doskonale maskuje się ona w koronach drzew. Skąd więc wzięła się nazwa gatunkowa tego płaza? Określenie „*caerulea*” (od łacińskiego *caeruleus*) oznacza błękitny i miało pierwotnie odnosić się do barwy tego zwierzęcia. Przy opisie wykorzystano jednak okazy muzealne i nie wzięto pod uwagę, że ich właściwy kolor uległ zmianie po konserwacji w alkoholu. Zielona barwa jest wypadkową nakładania się żółtego pigmentu i

zjawiska fizycznego. W zakonserwowanych okazach pigment uległ zniszczeniu, co uwidoczniło niebieską barwę strukturalną (PARKER 2006). Nieadekwatną do wyglądu zwierzęcia nazwę spotkać możemy również u australijskiej biedronki *Epilachna vigintioctopunctata pardalis* (Boisduval, 1835). Tłumaczenie z łacińskiego ‘*vigintiocto*’ – 28 oraz ‘*punctum*’ – kropka, wskazywać mogłoby, że na jej pokrywach skrzydłowych znajduje się 28 kropek. U większości przedstawicieli tego podgatunku obecnych jest jednak 26 kropek. Zgodna z rzeczywistością nazwa brzmiałaby więc „*vigintisepunctata*” (RICHARDS 1983).

Nazwa może też błędnie sugerować miejsce występowania danego zwierzęcia. Zasięg zagrożonego wyginięciem podgatunku lamparta *Panthera pardus japonensis* Gray, 1862 jest ograniczony wyłącznie do obszaru wschodnich Chin. Na uwagę zasługuje fakt, że polska nazwa tego gatunku to lampart chiński. Podobnie jest w przypadku australijskiego węża zdradnicy śmiercionośnej *Acanthophis antarcticus* (Shaw, 1794). Choć słowo *antarcticus* pochodzi od łacińskich *ante* – przeciw oraz *arcticus* – północny i może wskazywać na półkulę południową, to jednak sugeruje występowanie tego zwierzęcia w Antarktyce. Przybyszka amerykańska *Periplaneta americana* (Linnaeus 1758) jest rozprzestrzeniona niemalże na całym świecie, uważa się jednak, że wywodzi się ona z Afryki, a nie z kontynentu amerykańskiego (Ryc. 5). Może zdarzyć się, że nazwa może błędnie określać nawet sposób rozrodu gatunku. Wydawać by się mogło, że znana wśród akwarystów brzanka *Barbus viviparus* Weber, 1897 jest zwierzęciem żyworodnym (łac. *viviparus* – żyworodna). Okazuje się jednak, że jest to gatunek składający jaja (SKELTON 2001).

OD MITÓW I LEGEND DO WSPÓŁCZESNEJ POPKULTURY

Począwszy od Linneusza, znaczącym źródłem inspiracji w nazewnictwie biologicznym były mitologie, a w szczególności mitologia grecka. Imiona bóstw tego panteonu dały początek licznym nazwom rodzajowym i gatunkowym. W wielu przypadkach nazwy odnoszą się do mitologicznych postaci, ich wyglądu oraz innych cech.

Będąca symbolem mądrości sowa była jednym z atrybutów Ateny, stąd łacińska nazwa stosunkowo rzadkiej w Polsce pójdz-

ki *Athene noctua* (Scopoli, 1769). Dodatkowo słowo *noctua* oznacza w języku łacińskim dosłownie sowę. Widłonóg z rodzaju *Cyclops* Müller, 1776 posiada, tak samo jak jego mityczny odpowiednik, tylko jedno oko (oko naupliusowe). Ramiona wężowidła *Gorgonocephalus caputmedusae* (Linnaeus, 1758) zostały utożsamione z wieńcami węży na głowie (łac. *caput*, gr. *kephalē* – głowa) najstraszniejszej z gorgon – Meduzy.

Ślimak z rodziny porcelankowatych *Cypraea argus* Linnaeus, 1758 ma nazwę pochodzącą od imienia mitycznego stuokiego olbrzyma Argusa. Muszla tej porcelanki pokryta jest licznymi okrągłymi, przypominającymi oczy plamkami. Cma zmierzchnica trupiaglówka (*Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758)) nazwę zawdzięcza wyraźnie widocznemu wizerunkowi ludzkiej czaszki na grzbietowej stronie ciała. Wywodzi się ona od mitologicznej rzeki Acheron, która płynęła przez krainę umarłych Hades, oraz od imienia jednej z Mojr – Atropos. Mojrzy były córkami Zeusa, boginiami losu ludzkiego, urodzin i śmierci, które plotły nić życia. Atropos była tą z sióstr, która odpowiadała za przecięcie tej nici. Z kolei nazwa jednego z największych chrząszczy świata, potężnie wyglądającego *Dynastes hercules* (Linnaeus, 1758), pochodzi od mitycznego silacza Heraklesa. Mający zewnętrzną muszlę przypominającą kadłub statku, pelagiczny głowonóg *Argonauta argo* Linnaeus, 1758, zawdzięcza nazwę wyprawie Argonautów po złote runo na statku Argo. Występujący w Ameryce Południowej i Środkowej drapieżny ptak *Harpia harpyja* (Linnaeus, 1758) swoją nazwą nawiązuje do mitycznych bóstw, Harpii, mających postać półkobiet, półptaków o mocnych szponach. Natomiast dwa poruszające się lotem szybowcowym kopalne gady zostały nazwane od imion Ikara (*Icarosaurus* Colbert, 1970) i Dedala (*Daedalosaurus* Carroll, 1978) (COLBERT 1970, ABBOT i DANCE 1990, PISZCZEK 1990, BUSZKO 1997, EVANS 2009).

Nieprzypadkowo również niektóre nazwy odnoszą się do mitycznych nimf. W mitologii greckiej nimfy były postaciami związanymi z przyrodą i jej zjawiskami. Znane były między innymi nimfy wodne, leśne, łąkowe oraz górskie. Stały się one źródłem nazw dla niewielkiej ważki *Pyrrhosoma nymphula* (Sulzer, 1776), a także bardzo nietypowego motyla *Nymphula* Schrank 1802, którego gąsienice są związane ze środowiskiem wodnym. Od nimf morskich, Nereid, pochodzi nazwa rodziny wieloszczetów Nereidae, oraz należącego do niej rodzaju *Nereis* Linnaeus, 1758 (PISZCZEK 1990).

Wiele najpiękniejszych, delikatnych i zwiewnych europejskich motyli dziennych zawdzięcza swoje nazwy imionom pięknych, mitycznych, greckich księżniczek, nimf, bogiń, a także bogom, olbrzymom i herosom. Trzeba przyznać, że mało które inne zwierzęta bardziej kojarzą się ze słoneczną i piękną atmosferą starożytniej Grecji. Bardzo łatwo

można rozszyfrować nazwy motyli z rodzaju *Argynnis*: *A. pandora* (Denis et Schiffermüller, 1775), *A. aglaja* (Linnaeus, 1758), *A. laodice* (Pallas, 1771). Pandora była pierwszą kobietą na Ziemi, znaną ze swojego słynnego posagu w postaci beczki, w której zamknięte były wszystkie nieszczęścia świata. Aglaja to ukochana Heraklesa, a Laodike, to córka króla Priama. Równie dobrym przykładem są dostojki, przedstawiciele rodzaju *Boloria*: *B. euphrosyne* (Linnaeus, 1758) i *B. selene* (Denis et Schiffermüller, 1775). Euphrosyne to jedna z Charyt, bogiń wdzięku, które obdarzały ludzi urodą i opiekowały się ucztami i zabawami. Natomiast Selene to bogini księżycy. Podobnie jest wśród oczennic. Nazwa *Arethusana arethusana* (Denis et Schiffermüller, 1775) pochodzi od imienia nimfy Arethusy zamienionej przez Artemidę w źródło, a nazwa *Hipparchia semele* (Linnaeus, 1758) odnosi się do Semele, matki boga wina Dionizosa (PISZCZEK 1990, EMMET 1991, TOLMAN i LEWINGTON 2007).

Imiona mitologicznych postaci można znaleźć także wśród nazw rusałek, jak choćby u pospolitego, europejskiego motyla rusałki pawika (*Inachis io* (Linnaeus, 1758)). Io była kapłanką Hery i kochanką Zeusa, którą Hera z zazdrości zamieniła w krowę i uwięziła pod strażą olbrzyma Argusa (modraszek *Plebejus argus* (Linnaeus, 1758)). Ten ostatni otwiera też wielką plejadę męskich postaci mitologicznych upamiętnionych w świecie motyli. Nazwy gatunkowe modraszków *Plebejus idas* (Linnaeus, 1761) i *Polyommatus daphnis* (Denis et Schiffermüller, 1775) czy oczennicy *Coenonympha oedippus* (Fabricius, 1787), to imiona postaci z mitologii greckiej: Dafnisa (syna posłańca bogów Hermesa), Idasa (członka wyprawy Argonautów) i w końcu znanego wszystkim Edypa. Bardzo często im motyl piękniejszy i dostojniejszy, tym ważniejsza mitologiczna postać służy mu za patrona. Piękne, duże niepyłaki (*Parnassius apollo* (Linnaeus, 1758) i *P. mnemosyne* (Linnaeus, 1758)) zawdzięczają swoje nazwy odpowiednio imionom boga słońca oraz matki muz (PISZCZEK 1990, EMMET 1991, TOLMAN i LEWINGTON 2007). Innymi oryginalnymi pomysłami zaczerpniętymi z greckiego panteonu są nazwy rodzaju motyla z podrodziny Riodinidae – *Hades* Westwood, 1851 i rodzaju ślimaka *Hermes* Montfort, 1810 (obecnie *Conus* Linnaeus, 1758), nazwanego jak na ironię imieniem posłańca bogów.

Źródłem nazw stały się też postacie z innych mitologii, podań i legend. Z mitologii

skandynawskiej wywodzą się takie nazwy jak jurajski ichtiozaur *Aegirosaurus* Bardet et Fernandez, 2000 odnoszący się do imienia olbrzyma Ægira uosabiającego gniew oceanu, czy nazwa kopalnego ssaka z paleocenu *Ragnarok* Van Valen, 1978 związana ze zmierzchem bogów – Ragnarök. Nazwy motyli *Boloria thore* (Hübner, 1803) i *B. frigga* (Thunberg, 1791) nawiązują odpowiednio do boga grzmotów i błyskawic Thora i bogini Frigg, żony Odyna (SŁUPECKI 2006).

Natomiast z mitologii egipskiej wywodzi się nazwa kopalnych głowonogów (Ammonoidea Zittel, 1884). Ich skręcone, przypominające baranie rogi muszle, odnoszą się do postaci boga Amona, prezentowanego jako człowiek z głową barana. Do Sfinksa, symbolu władzy przedstawianego jako lew z głową człowieka, nawiązuje nazwa motyla z rodziny zawisakowatych, z rodzaju *Sphinx* Linnaeus, 1758. Gąsienice tych motyli przybierają charakterystyczną pozycję przypominającą tę postać. Z kolei nazwa rodzajowa chrząszcza z rodziny kózkowatych *Anubis* Thomson, 1864 pochodzi od imienia boga zmarłych Anubisa (LIPIŃSKA i MARCINIAK 1986).

Do mitologii hinduskiej nawiązuje nazwa pliocenckiego ssaka *Stegodon ganesa* (Falconer et Cautley, 1846), który przypomina słonia. Zawdzięcza on nazwę hinduskiemu bóstwu mądrości i sprytu o imieniu Ganeśa, przedstawianemu jako człowiek z głową słonia (JAKIMOWICZ-SHAH i JAKIMOWICZ 1982). Przedstawicielem mitologii maoryskiej jest bóg morza Tangaroa, upamiętniony w nazwie pająka *Tangaroa* Lehtinen, 1967, a środkowoamerykański pierzasty wąż Quetzalcoatl (FRANKOWSKA 1987) skojarzył się biologom z pterozaurom *Quetzalcoatlus* Lawson, 1975.

Ze Starego Testamentu wywodzą się nazwy jednego z największych znanych chrząszczy *Goliathus goliatus* (Linnaeus, 1771), upamiętniającego filistyńskiego wojownika Goliata, czy nawiązującego do arki Noego gatunku małża *Arca noae* Linnaeus, 1758. Szereg nazw związanych jest z postacią Szatana. Przykładem może tu być głębokowodna ryba *Lucifer* Doderlein, 1882 (obecnie *Photonektes* Günther, 1887), której nazwa odnosi się do jej organów świetlnych (GIBBS 1984). Lucyfer oznacza dosłownie niosący światło (łac. *lux*: światło oraz *ferre*: nieść). Podobnie jest z krewetką *Lucifer* Thompson, 1829 (Ryc. 6). Nazwy przedstawiciela skorpenowatych *Mephisto* Tyler, 1966, i żyjącej głęboko w źródłach artezyjskich ryby z rodzaju *Satan*

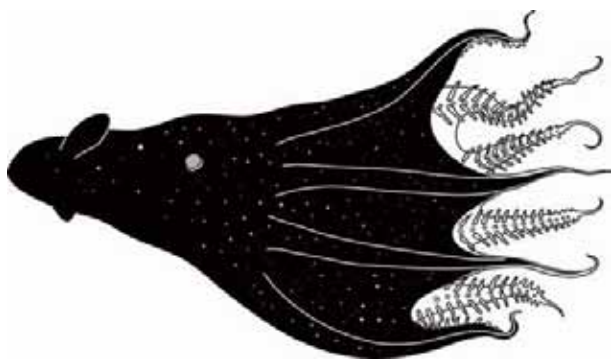

Ryc. 6. Krewetka z rodzaju *Lucifer* (fot. M. Błażewicz-Paszkowycz).

Hubbs et Bailey, 1947 też odnoszą się do tej postaci. Osobliwym połączeniem mitologii greckiej i chrześcijańskiej jest południowoamerykański motyl z rodziny Nemeobiidae *Styx infernalis* Staudinger, 1875, który łączy w sobie nazwę rzeki Styks i chrześcijańskiego piekła (łac. *inferno*) (WALTER 2006).

Nawiązaniem do legend jest modliszka z rodzaju *Empusa* Illiger 1798, która przypomina zachowaniem i wyglądem Empuzy, kobiecie demony wysysające z mężczyzn ich siły vitalne. Empuzy wywodziły się z mitologii starożytnej Grecji, jednak swój pełny obraz uzyskały znacznie później. Stały się jednymi z pierwszych postaci uosabiających wampiry (PETOIA 2003). Do postaci wampira nawiązują też nazwy wielu innych zwierząt takich jak np. nietoperzy: *Vampyrodes* Thomas, 1900 i *Vampyressa* Thomas, 1900. Do wampirów i jednocześnie do piekła odnosi się nazwa głębokowodnego głowonoga *Vampyrotheuthis infernalis* Chun, 1903 (Ryc. 7). Podobnie jest w przypadku nawiedzających niemowlęta słowiańskich Kikimor. Według podań demony te plotły przędzę i często można je było spotkać na bagnach (PETOIA 2003), co skojarzyło się taksonomom z pajakiem *Kikimora palustris* Eskov, 1988 (łac. *palustris* – bagnaenny)

W świecie folkloru i mitów możemy znaleźć również nawiązania do amerykańskiej Wielkiej Stopy i legendy Himalajów – Yeti. Dwa gatunki chrząszczy z rodziny biegaczowatych *Agra sasquatch* Erwin, 1982 oraz *Agra yeti* Erwin, 1982 zostały nazwane ze względu na obecność u nich dużych stóp (ERWIN 2000). Z kolei nawiązania do brytyjskiej legendy o Królu Arturze i Rycerzach Okrągłego Stołu możemy odnaleźć w nazwach rodzajowych zarówno trylobita *Merli-*

Ryc. 7. Głębokowodny głowonóg *Vampyroteuthis infernalis* (rys. P. Józwiak).

nia Fortey et Owens 1987, jak i jurajskiego ichtiozaura *Excalibosaurus* McGowan, 1986. Rostrum tego prehistorycznego gada przypomina pokrojem miecz (MCGOWAN 2003). Co więcej, jego szczątki zostały odnalezione w zachodniej Anglii, miejscu gdzie miał się znajdować słynny Camelot (GASSOWSKI 1979). Upamiętniona została także, bliższa naszej kulturze, Baba Jaga, której nazwę zawdzięcza niewielka muszka owocowa *Paroxyyna babajaga* Hering, 1938 (zsynonimizowana z *Campiglossa messalina* (Hering, 1937)). Należy się jedynie zastanowić nad powodem nazwania tego niegroźnego owada imieniem postrachu młodych Słowian.

Kolejną grupą, która utkwiała w umysłach naukowców na tyle głęboko, aby zadedykować im nazwę nowego nauce gatunku, były fikcyjne postacie z literatury, oraz filmów. Posiadały tak jednoznacznie kojarzące się cechy charakteru, bądź wyglądu, lub po prostu to „coś”, co powodowało, że zostali uwiecznieni we współczesnej taksonomii.

Jedną z najczęściej wykorzystywanych jest postać krwawego transylwańskiego hrabiego z powieści Brama Stokera *Drakula*. Istotnym jest fakt, że nazwy te zwykle nawiązują do zachowań zwierząt, jak choćby u kopalnego nietoperza wampira *Desmodus draculae* Morgan, Linares et Ray, 1988. Podobnie jest ze słodkowodną, pochodzącą z Birmy rybą *Danionella dracula* Britz, Conway et Rüber, 2009, która zawdzięcza swą nazwę dwóm kostnym „kłom” wyrastającym z jej szczęki (BRITZ i współaut. 2009). Samemu autorowi powieści została zadedykowana nazwa *Draculoides bramstokeri* Harvey et Humphreys, 1995. Ten niewielki, australijski pajęczak, podobnie jak transylwański wampir, wysysa ze swoich ofiar życiodajne płyny.

Nawiązywano też do innych postaci z literatury. Zapewne Victor Hugo, autor *Dzwonnika z Notre Dam* nie przypuszczał, że bohater jego książki, Quasimodo, będzie żył również poza jej kartami. Na Hawajach możemy się natknąć na pająka *Tetragnatha quasimodo* Gillespie, 1992. Do tej postaci odnosi się także nazwa błonkówki z rodziny *Diapriidae* (*Stylaclista quasimodo* Early, 1980) oraz nazwa skorupiaka z rzędu równonogów *Pseudione quasimodo* Boyko et Williams, 2004, który na grzbietowej stronie ciała posiada twór przypominający garb (BOYKO i WILLIAMS 2004). Nawet Pinokio, sympatyczny bohater powieści Carlo Collodiego, został upamiętniony jako gatunek północno-amerykańskiego pająka *Walckenaeria pinocchio* (Kaston, 1945).

Popularność, jaką osiągnęły książki o przygodach młodego czarodzieja Harrego Pottera, dodatkowo spotęgowana serią adaptacji filmowych, na pewno znajdzie odzwierciedlenie w nowych nazwach. Pierwszym tego zwiastunem jest dinozaur *Dracorex hogwartsia* Bakker, Sullivan, Porter, Larson et Saulsbury, 2006 (dosłownie król smoków z Hogwartu), nawiązujący do Szkoły Magii i Czarodziejstwa. Należy się spodziewać, że ten temat będzie jeszcze niejednokrotnie wykorzystywany ze względu na mnogość charakterystycznych postaci i miejsc. Do tej pory jednak największej liczby inspiracji dla taksonomów dostarczyła ciesząca się już od kilkudziesięciu lat niesłabnącą popularnością twórczość J. R. R. Tolkiena. Świat Śródziemia, który stworzył, to nie tylko tło dla jego utworów. Dodanie całej otoczki genealogicznej, kosmologicznej i zaprezentowanej z wręcz encyklopedyczną dokładnością historii tego świata spowodowało, iż jego dzieła stały się prawdziwą kopalnią nazw i skojarzeń. Van Valen opisał całą serię nowych dla nauki, kopalnych paleoceńskich ssaków, których geneza nazw jednoznacznie wskazuje na twórczość Tolkiena. Nazwa *Aletodon mellon* (Van Valen, 1978) nawiązuje do słowa *mellon*, oznaczającego w języku elfów przyjaciela. Tym hasłem rasa krasnoludów zamknęła wrota do królestwa Morii (TOLKIEN 2009). Innym przykładem jest nazwa kopalnego ssaka *Arctocyon mumak* (Van Valen, 1978), pochodząca od mumakila, czyli elementu fauny Śródziemia. Serię paleoceńskich ssaków kończy *Earendil* Van Valen, 1978, nazwany na cześć Earendila, ojca Elronda władcy Rivendell. Frodo Baggins, jeden z głównych bohaterów *Władcy Pierścieni* i powiernik pierścienia,

Ryc. 8. Tolkienowska postać Golluma (Smeagola) wyjątkowo często pojawia się w zoologicznym nazewnictwie (rys. K. Gockowska).

uhonorowany został rodzajem dość niepozornych, kopalnych ślimaków *Frodospira* Wagner 1999, oraz występującym w Andach gatunkiem chrząszcza z rodziny ryjkowcowatych *Macrostyphlus frodo* Morrone, 1994. W przypadku Bilbo Bagginsa, nazwa odnosiła się bezpośrednio do wyglądu hobbita. Erwin nadający nazwę nowemu chrząszczowi z rodziny biegaczowatych *Pericompsus bilbo* Erwin, 1974, stwierdził iż ten gatunek, podobnie jak jego pierwowzór, jest gruby i krótki (ERWIN 1974).

Stwór Gollum jest jedną z bardziej wyrazistych postaci powieści Tolkiena. Jego charakterystyczny wygląd spowodował, iż jest on szczególnie często wykorzystywany w taksonomicznym nazewnictwie (Ryc. 8). Podobieństwo niewielkiej, słodkowodnej ryby z Nowej Zelandii, *Galaxias gollumoides* McDowall et Chadderton, 1999, do Golluma wynika według jej odkrywców z obecności u niej dużych oczu oraz z faktu, że zasiedla ona górskie strumienie (MCDOWALL i CHADDERTON 1999). Natomiast środowisko życia, jakim są jaskinie w Hiszpanii, stało się punktem łączącym widłogonka *Gollumjapyx smeagol* Sendra, Ortuño, Moreno, Montagud et Teruel, 2006 z Gollumem i jego *alter ego* Smeagolem (SENDRA i współaut. 2006). Dodatkowo, od imienia Golluma swoją nazwę otrzymał żyjący w wodach otaczających Nową Zelandię rekin *Gollum attenuatus* (Garrick, 1954)

oraz rodzina ślimaków *Smeagolidae* Climo, 1980 z rodzajem *Smeagol* Climo, 1980 i rodzaj skorupiaka z rzędu Tanaidacea *Gollumides* Bamber, 2000. Sam twórca, J. R. R. Tolkien, został uhonorowany gatunkiem skorupiaka z rzędu obunogów (*Leucothoe tolkieni* Vinogradov, 1990).

Przy omawianiu postaci z powieści przygodowych nie można nie wspomnieć o Zorro, zamaskowanym bohaterze z książki Johnstona Macculey'a, bardziej znanym z późniejszej serii filmów. Gatunek skorupiaka z rzędu Tanaidacea nazwany został *Zeuxo zorro* Bamber et Bird, 1997, gdyż na karapaksie, tuż za oczami, występuje u niego pasmo ciemnego pigmentu, zdaniem autorów do złudzenia przypominające maskę książkowego pierwowzoru (BAMBER i BIRD 1997).

Wśród nazw inspirowanych postaciami literatury na szczególną uwagę zasługuje występujący w Ameryce Środkowej gatunek skakuna *Bagheera kiplingi* Peckham et Peckham, 1896. Zarówno jego nazwa rodzajowa, jak i gatunkowa inspirowane były powieścią *Księga Dżungli*. Sprawność, z jaką pająki te wykonują skoki, była powodem utworzenia nazwy rodzajowej od imienia jednego z głównych bohaterów książki Kiplinga, znanej ze swej zwinności czarnej pantery Bagheery. Nazwa gatunkowa jest dedykowana autorowi powieści. Gatunek ten znany jest jednak nie tylko dzięki swojej oryginalnej nazwie. *B. kiplingi* jest bowiem pierwszym znanym pająkiem, w którego diecie dominuje pokarm roślinny. Z reguły odżywia się on wysokobiałkowymi wyrosłami drzew z rodzaju *Acacia*, tzw. ciałkami Belta, oraz nektarem. Z rzadka uzupełnia swą dietę o larwy mrówek, będących w mutualistycznym układzie z akacją (MEEHAN i współaut. 2009).

Źródłami dla nazw były też postacie z komiksów i filmów. Niezwykle groźnie musi wyglądać niewielki afrykański pająk *Hortipes terminator* Bosselaers et Jocqué, 2000. Jego nazwa pochodzi od zabójczego robota z przyszłości i wynika z wyglądu nogogłaszczków i bulbusów, rzekomo przypominających futurystyczną broń (BOSSELAERS i JOCQUÉ 2000). Północnoamerykańska ryba *Otocincus batmani* Lehmann, 2006 otrzymała swoją nazwę z powodu czarnej plamy na płetwie ogonowej. Jej kształt bardzo przypomina znak na reflektorze, którym komisarz Gordon przywoływał obrońcę Gotham City (LEHMANN 2006). Wiele jest nawiązań do kultowej dla wielu wielbicieli fantastyki sagi Georga Lucasa *Gwiezdne Wojny*. Uszy mistrza Yoda są

tak podobne do przydatków na bokach głowy niewielkiego pasożytniczego równonoga *Albuntone yoda* Markham et Boyko, 2003, iż postanowiono go nazwać jego imieniem (MARKHAM i BOYKO 2003). Nazwa kopalnego trylobita *Han solo* Turvey, 2005 jest oficjalnie tłumaczona jako odniesienie do największej grupy etnicznej w Chinach (Han), gdzie został odnaleziony ten gatunek, oraz jego wyjątkowości jako jedynego przedstawiciela rodzaju (łac. *solus* – pojedynczy). Nieoficjalnie wiadomo jednak, że przyjaciele badacza poprosili go o uhonorowanie bohatera *Gwiezdných Wojen* – Hana Solo. Największy, czarny charakter sagi, Darth Vader, również stał się źródłem inspiracji dla badaczy. Głowa chrząszcza z rodziny Leiodidae *Agathidium vaderi* Miller et Wheeler, 2005 do złudzenia przypomina charakterystyczny hełm Vadera (MILLER i WHEELER 2005). Także widok roztocza *Darthvaderum* Hunt, 1996 pod mikroskopem elektronowym przywiódł autorowi na myśl tego bohatera. W przeglądzie

taksonomicznego nazewnictwa pochodzącego od fikcyjnych postaci nie zabrakło tych, które wywodzą się z filmów animowanych. Spośród nich wyróżniają się bohaterowie wytwórni Walt'a Disney'a. Oczywiście wydawać by się mogło, że nazwa *Adelopsis dumbo* Gnaspini et Peck 2001 pochodzi od imienia bajkowego, długouchego słonia. Jednak skojarzenia łączące filmową postać i chrząszcza z rodziny Leiodidae są dosyć zaskakujące. Z etymologii nazwy gatunku dowiadujemy się, że wydłużony jak słoniowa trąba aparat kopulacyjny tego chrząszcza posiada na końcu długie boczne wyrostki przypominające z wyglądu uszy (GNASPINI i PECK 2001). Imię kolejnego disnejowskiego bohatera, jelonka Bambi, wykorzystane zostało w nazwie mięsożernego dinozaura *Bambiraptor* Burnham, Derstler, Currie, Bakker, Zhou et Ostrom, 2000. Określenie Bambi zostało pierwotnie użyte przez rodzinę Linsterów, która to odnalazła szkielet, będący obecnie holotypem tego rodzaju (BURNHAM i współaut. 2000).

TAKSONOMIA W HOŁDZIE DLA LUDZI I ICH OSIĄGNIĘĆ

Liczne nazwy gatunkowe lub rodzajowe wzięły swój początek od imion, bądź nazwisk ludzi nauki, sztuki, polityki i sportu, a nawet autorów kreskówek. Sam twórca nomenklatury binominalnej Linneusz doczekał się nazw nadanych na jego cześć, takich jak: biegacz *Carabus linnaei* Panzer, 1810, mrówka *Camponotus linnaei* Forel, 1886 i wąż *Calamaria linnaei* Boie, 1827. Podobnie było z Lamarckiem (np. ślimak *Cypraea lamarckii* Gray, 1825, krążkopław *Cyanea lamarckii* Peron et Lesueur, 1810), czy twórcą teorii ewolucji, Darwinem. Ten ostatni był jedną z kluczowych postaci współczesnej nauki. Jego dzieło prezentujące teorię ewolucji na drodze doboru naturalnego stanowiło podwalinę współczesnej biologii. Dla uczczenia zasług jego imieniem nazwanych zostało wiele gatunków i rodzajów, takich jak np. gąbka *Darwinella* Müller, 1865 oraz muchówka z rodziny lwinkowatych *Wallacea darwini* Hill, 1919. Dodatkowo warto nadmienić, że jej nazwa rodzajowa pochodzi od nazwiska współtwórcy teorii ewolucji Alfreda Russela Wallace'a (HUXLEY 2009).

Docenione zostały również zasługi popularyzatorów nauki. Przykładem jest Sir David Attenborough, którego wkład w tę dziedzinę pozostaje nieoceniony. Niezliczone wyprawy i pasja, emanująca z niego w każdym filmie,

zaraziła niejedną osobę do zdobywania wiedzy przyrodniczej. Sławny Brytyjczyk jako mały chłopiec bardzo interesował się dinozaurami i skamieniałościami, dlatego ku jego czci zostały nazwane: plezjozaur (*Attenborosaurus* Bakker, 1993) oraz kopalna ryba z dewonu (*Materpiscis attenboroughi* Long, Trinajstić, Young et Senden, 2008). Ze zwierząt żyjących współcześnie był to ssak z rodziny kolczatkowatych (*Zaglossus attenboroughi* Flannery et Groves, 1998), zamieszkujący Nową Gwineę.

Istotną grupę nazw gatunkowych stanowią te, które odnoszą się do nazwisk znanych pisarzy. Przynajmniej dwiema nazwami uhonorowany został największy brytyjski dramaturg William Shakespeare. Pierwszy, to rodzaj błonkówki (*Shakespeareia* Girault, 1928). Druga nazwa odnosi się jednocześnie do dwóch wielkich postaci świata literatury, Goethego i Schakespeare. Jest to błonkówka *Goethaeana shakespearei* Girault, 1920. Warto przytoczyć tutaj także osobę Artura Conan Doyle'a. Jego powieść *Zaginiony świat* była zapewne inspiracją do nazwania kredowego dinozaura *Arthurdactylus conandoylensis* Frey et Martill, 1994. W podobny sposób upamiętniono Michaela Crichtona, twórcę znanej na całym świecie historii o dinozaurach *Jurassic Park*. Jego nazwisko zostało

wykorzystane w nazwie rodzajowej dinozaura *Crichtonsaurus* Dong, 2002. Spośród innych przedstawicieli świata literatury nie zapomniano o autorze słynnej *Lolity* Vladimirze Nabokowie. Na jego cześć nazwano motyla z rodziny modraszkowatych *Nabokovia*, Hemming, 1960.

Przynajmniej kilka nazw dedykowanych jest słynnemu malarzom. Leonardo da Vinci, jeden z najwybitniejszych wynalazców i artystów, wyprzedzający znacznie swoją epokę, upamiętniony został nazwą motyla z rodziny Crambidae (*Leonardo davincii* Bleszyński, 1965). Taksonomowie zwrócili uwagę również na hiszpańskiego malarza greckiego pochodzenia El Greco (motyl *Microchilo elgrecoi* Bleszyński, 1966) oraz pochodzącego z Francji Paula Cézanne'a (kopalny gryzoń *Pseudoparamys cezannei* Hartenberger, 1987).

Znane są też nazwy gatunków, które zostały nadane, by oddać hołd znanym muzykom. Jest to jedna z najliczniejszych grup, jaka została upamiętniona w taksonomii zoologicznej. W obrębie muzyki klasycznej uhonorowani zostali między innymi Fryderyk Chopin (ćma *Fernandocrambus chopinellus* Bleszyński, 1967), Ludwik van Beethoven (błonkówka *Beethovenena* Girault, 1932, skorupiak równonogi *Gnathia beethoveni* Girault, 1926) oraz Wolfgang Amadeusz Mozart (małżorzeczek *Bishopina mozarti* Bonaduce, Masoli et Pugliese, 1978).

Przykładów takich nie brakuje również w obrębie muzyki rozrywkowej. Nazwa rodzajowa *Milesdavis* Lieberman, 1994 nadana trylobitowi, to hołd dla jednego z najsłynniejszych trębaczy jazzowych Milesa Davisa. Autor albumu *Kind of Blue*, okrzykniętego najlepszą płytą w historii jazzu, o której powiedziano, że musiała być nagrana w niebie (NIEDZIELA 2009), z pewnością zasłużył na to wyróżnienie. Podobnie został również uhonorowany niekwestionowany król muzyki reggae Bob Marley. Nazwany od jego nazwiska rodzaj wieloszczeta z rodziny Siboglinidae *Bobmarleya* Hilario et Cunha 2008 ma koronę czułkową, która wyglądem przypomina słynne jamajskie „dreadloki” (Ryc. 9) (HILARIO i CUNHA 2008). Współcześni taksonomowie nie zapomnieli też o najsłynniejszym zespole świata – The Beatles, który miał być zdaniem Johna Lennona „bardziej popularny od Jezusa”. Na cześć zespołu i jego członków nadano nazwy trylobitom (*Avalanchurus lennoni*, *A. starri*, *Struszia mccartneyi* Edgecombe et Chatterton, 1993), wieloszcze-

Ryc. 9. Przedstawiciel wieloszczetów z rodzaju *Bobmarleya*, którego nazwa inspirowana była podobieństwem jego korony czułkowej do fryzury znanego muzyka (rys. P. Józwiak).

towi (*Bushiella (Jugaria) beatlesi* Rzhavsky, 1993) i nicieniowi (*Greeffiella beatlei* Lorenzen, 1969). Uhonorowany został również sam król rock'n'rolla Elvis Presley. Od jego imienia pochodzi nazwa odnalezionej na Antarktydzie dinozaura *Elvisaurus* Holmes, 1993, a jeden z jego najsłynniejszych przebojów *All Shook Up* był inspiracją do nadania nazwy galasówce *Preseucoila imallshookupis* Buffington, 2004.

Dużym uznaniem wśród taksonomów cieszył się ekscentryczny rockowy artysta Frank Zappa. Na jego cześć nadano kilka nazw, w tym niektóre z bardzo ciekawymi opisami etymologii. Należą do nich: rodzaj ryby z rodziny babkowatych, *Zappa* (Roberts, 1989), kopalny ślimak *Amaurotoma zappa* Plas, 1972, kopalny wieloszczet *Oeononites zappae* Eriksson, 1997, a także pająk *Pachygnatha zappa* Bosmans et Bosselaers, 1994. Przy tej ostatniej nazwie w wyjaśnieniu etymologii autorzy piszą, że plama na brzusznej stronie odwłoka samicy do złudzenia przypomina legendarne wąsy Zappy (BOSMANS i BOSSELAERS 1994). Nietypowym pomysłem wykazał się włoski taksonom i wielki fan Zappy, Ferdinando Boero (BOERO 1987). Chcąc poznać artystę osobiście postanowił opisać na jego cześć gatunek meduzy (*Phialella zappai* Boero, 1987), a następnie poinformować o tym Zappę. Był przekonany, że ta informacja zaowocuje spotkaniem. W odpowiedzi na list Boero, Zappa odpowiedział: „Nic nie podoba

mi się bardziej niż możliwość nazwania meduzy od mojego nazwiska” i zaprosił Boero do swojego domu, gdzie mógł on przez dwa dni obserwować swojego idola, między innymi pracującego nad jedną z wersji utworu *The Torture Never Stops* (ZAPPA 1996).

Dzięki taksonomii zachowana będzie też pamięć o zespole, który był powodem jednej z największych mistyfikacji i skandali w muzyce rozrywkowej i jedynym w historii, któremu odebrano przyznaną wcześniej nagrodę Grammy. Na cześć zespołu Milli Vanilli, bo o nim mowa, opisano muchówkę z rodziny bujankowatych *Villa manillae* Evenhuis, 1993. Wkrótce, po wielkim międzynarodowym sukcesie tego zespołu ujawniono, że głosy, które słycać na płycie nie należą do dwóch osób uchodzących za wokalistów zespołu. W rzeczywistości nie śpiewali oni na płycie, a zostali zaangażowani jedynie ze względu na wygląd, aby pokazywać się w teledyskach i udzielać wywiadów mediom. Po ujawnieniu tej mistyfikacji kariera zespołu błyskawicznie się skończyła, a opisany na ich cześć gatunek jest ostatnim śladem ich niegdysiejszego sukcesu.

Inspiracją dla taksonomów stało się jeszcze wielu innych muzyków. Nazwami uhonorowany został między innymi wokalista Queen Freddie Mercury (skorupiak równonogi *Cirolana mercuryi* Bruce, 2004), wokalista Dire Straits Mark Knopfler (dinozaur *Masiakasaurus knopfleri* Sampson, 2001), duet Paul Simon i Art Garfunkel (trylobity *Avalanchurus simoni*, *A. garfunkeli* Adrain et Edgecombe, 1997), Mick Jagger (trylobit *Aegrotocatellus jaggeri* Adrain et Edgecombe, 1995 i kopalny ślimak *Anomphalus jaggerius* Plas, 1972), Keith Richards (trylobit *Perirehaedulus richardsi* Adrain et Edgecombe, 1995), Sting (rzekotka *Hyla stingi* Kaplan, 1994), Neil Young (pająk *Myrmekeiaphila neilyoungi* Bond et Platnick, 2007), a także Roy Orbison (chrząszcz *Orectochilus orbisonorum* Miller, Mazzoldi et Wheeler, 2008), czy w końcu cały skład Sex Pistols, najsłynniejszego zespołu punkrockowej rewolucji (trylobity: *Arcticalymene viciousi*, *A. rotheni*, *A. jonesi*, *A. cooki* i *A. matlocki* Adrian et Edgecombe, 1997). Do bardziej zawołowanych odniesień muzycznych należy nazwa muchówki z rodziny Chironomidae *Dicrotendipes thanatogratus* Epler, 1987, która pochodzi od greckiego thanatos – śmierć i łacińskiego gratus – wdzięczny i jest poświęcona zespołowi Grateful Dead (BARENBAUM 2000).

Na taksonomów ewidentnie zadziałała również magia filmu. Drugą, licznie reprezentowaną w taksonomii grupą, są bowiem aktorzy. Jak podkreśla autor opisu, bohaterka, grana przez Kate Winslet w filmie *Titanic*, ostatecznie przetrwała katastrofę transatlantyka. Niestety mniej szczęścia może mieć nazwany na jej cześć południowoamerykański chrząszcz z rodziny biegaczowatych *Agra katewinsletae* Erwin, 2002. Co prawda nie grozi mu utonięcie, jednak coraz szybciej zachodząca degradacja lasów tropikalnych i przekształcanie ich w pastwiska i pola uprawne, niesie dla niego ogromne zagrożenie. Podobnie jest w przypadku innego chrząszcza z rodziny biegaczowatych (*Agra liv* Erwin, 2002). Autor obawia się, że nazwa nadana na cześć Liv Tyler, aktorki znanej między innymi z roli w filmie *Armagedon*, może nie zapewnić mu dostatecznej ochrony przed postępującym Armagedonem środowiskowym. Terry Erwin nazwę kolejnego chrząszcza z tej rodziny zadedykował obecnemu gubernatorowi Kalifornii, słynnemu aktorowi Arnoldowi Schwarzeneggerowi. Samce niepozornych biegaczowatych z gatunku *Agra schwarzeneggeri* Erwin, 2002 posiadają zgrubiałe uda przypominające bicepsy byłego kulturysty (ERWIN 2002). Z kolei w ramach podziękowania dla Harrisona Forda za narrację w wielu filmach dokumentalnych aktor ten został wyróżniony nazwą gatunku *Calponia harrisonfordi* Platnick, 1993. Ten niewielki kalifornijski pająk może być interesującym dopełnieniem wielkiej kariery w Hollywood. Innym przykładem z tej kategorii jest muchówka z rodziny błyskieniowatych *Campsicnemius charliechaplini* Evenhuis, 1996, zadedykowana sławnemu komikowi i gwiazdorowi niemych filmów Charliemu Chaplinowi. W taksonomicznym nazewnictwie nie zapomniano również o wielkich damach ekranu. Gatunek trylobita *Norasaphus monroeeae* Fortey et Shergold 1984 jest dedykowany Marilyn Monroe (FORTEY i SHERGOLD 1984), a błonkówka *Rostropria garbo* Early et Naumann, 1990 upamiętnia inną hollywoodzką piękność, Gretę Garbo. Nie powinien także dziwić fakt, że osoby stojące z drugiej strony obiektywu doczekały się nazw zwierząt pochodzących od ich nazwiska. Gatunek trylobita *Utahraptor spielbergi* Bonar, Lassieur, McCafferty et Voci, 1992 poświęcony został reżyserowi kasowego hitu kinowego o dinozaurach *Jurassic Park* Stevenowi Spielbergowi.

Przywódcy i osoby ze świata polityki od zawsze miały niebagatelny wpływ na historię

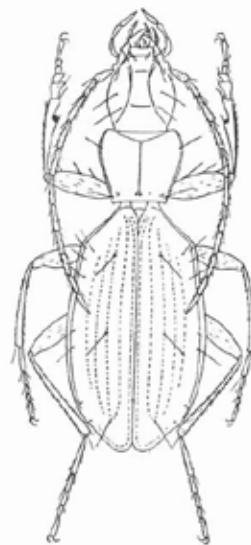
świata. Znalazło to swoje odzwierciedlenie również w taksonomii. Szereg nazw nadano dla uhonorowania przywódców Stanów Zjednoczonych. Należą do nich między innymi: mamut *Mammuthus jeffersonii* Osborn, 1922 (T. Jefferson), błonkówka *Lincolna* Girault, 1940 (A. Lincoln) oraz skorupiak obunogi *Neomegamphopus roosevelti* Shoemaker, 1942 (F.D. Roosevelt). Nie pominięto też współczesnych polityków. Szereg gatunków chrząszczy z rodziny Leiodidae zostało nazwanych na cześć prezydenta Georga Busha i jego najbliższych współpracowników, wiceprezydenta Dicka Cheney'a oraz sekretarza obrony Donalda Rumsfelda (*Agathidium bushi*, *A. cheneyi* i *A. rumsfeldi* Miller et Wheeler, 2005). Jest to szczególnie zaskakujące, zważywszy na złe oceny, jakie wystawili tej ekipie amerykańscy wyborcy.

Zwracano również uwagę na przywódców i polityków z innych krajów. Dla uhonorowania najdłużej panującego Cesarza Japonii Hirohito, który był jednocześnie biologiem morza, nazwano morskiego ślimaka (*Rotaovula hirohitoi* Cate et Azuma, 1973). Podobnie było z cesarzem Akihito, który jest znanym ichtiologiem. Poświęcono mu nazwy ryb z rodziny babkowatych: *Exyrias akihito* Allen et Randall, 2005 i *Platygobiopsis akihito* Springer et Randall, 1992. Uznane zostały również zasługi uhonorowanego pokojową Nagrodą Nobla prezydenta RPA Nelsona Mandeli. Hołdem dla niego jest nazwa ślimaka *Mandelia* Valdes et Gosliner, 1999. Nie zapomniano także o polskich politykach. Obecnego premiera Donalda Tuska na zawsze upamiętni nie walka z kryzysem, ale nazwa skorupiak z rzędu Tanaidacea *Apseudes tuski* Błażewicz-Paszkowycz et Bamber, 2007 (Ryc. 10), w etymologii nazwy którego można przeczytać, że został opisany wtedy, gdy Tusk rozpoczął urzędowanie (BŁAŻEWICZ-PASZKOWYCZ i BAMBER 2007).

Osobną grupę stanowią filozofowie i przywódcy religijni. Do najciekawszych tak-

Ryc. 10. Gatunek kleszczugi (*Apseudes tuski*) dedykowany obecnemu premierowi Polski Donaldowi Tuskowi. (fot. P. Józwiak).

Ryc. 11. Bałkański przedstawiciel biegaczowatych *Anophthalmus hitleri* (wg Scheibel 1937).

sonów im dedykowanych należą: gatunek wymarłego głowonoga *Buddhaites hagei* Diener, 1895, motyl *Papilio buddha* Westwood, 1872 (Budda), rodzaj pluskwiaka *Confucius* Distant, 1907, rodzaj dinozaura *Confuciusornis* Hou, Zhou, Gu, et Gang, 1995 oraz gatunek dinozaura *Tianyulong confuciusi* Zheng, You, Xu et Dong, 2009 (Konfucjusz), rodzaj tybetańskiej muchówki o wszystko wyjaśniającej nazwie *Dalailama* Staudinger, 1896, czy gatunek *Aegomorphus wojtylai* Hilszczański et Bystrowski 2005 (Karol Wojtyła). Ten ostatni został jednak zsynonimizowany i obecnie obowiązująca nazwa, to *Aegomorphus obscurior* (Pic, 1904) (HILSZCZAŃSKI i BYSTROWSKI 2005, HILSZCZAŃSKI 2008).

Można też przywołać jednoznacznie negatywny przykład nazewnictwa inspirowanego postaciami historycznymi. Niemiecki entomolog Oscar Scheibel zadedykował Adolfowi Hitlerowi nazwę nowo odkrytego gatunku owada. Niewielki chrząszcz z rodziny biegaczowatych *Anophthalmus hitleri* Scheibel, 1937 (Ryc. 11), jest endemitem występującym jedynie w pięciu jaskiniach na terenie Słowenii (SCHEIBEL 1937). Jego nazwa stała się poniekąd jego przekleństwem. Ze względu na niewielki obszar występowania i nielegalne odłowy przez poszukiwaczy pamiątek po przywódcy III Rzeszy jest on obecnie skrajnie zagrożony wyginięciem.

Postacie, które inspirowały naukowców, należą również do świata sportu, jak tenisista Boris Becker (*Bufo naria borisbeckeri* Parth, 1996) oraz show bussinesu, jak redaktor naczelny czasopisma Playboy, Hugh Hefner. Ten ostatni otoczony jest zawsze pięknymi kobietami, „króliczkami Playboya”. Z tego powodu podgatunek północno-amerykańskiego królika nazwano na jego cześć *Sylvilagus palustris hefneri* Lazell, 1984 (LAZELL 1984). Natomiast jeden z najbogatszych ludzi świata i słynny potentat komputerowy Bill Gates został upamiętniony w nazwie muchówki z rodziny bzygowatych *Eristalis gatesi* Thompson, 1997. Zapewne w podziękowaniu za stworzenie kreskówki *Simpsonowie*, na której wychowywali się młodzi ludzie na całym świecie, został nagrodzony jej twórca Matt Groening. Nazwa kraba pustelnika *Albunea groeningi* Boyko, 2002 wydaje się być zasłużonym prezentem.

ŻYWA REKLAMA

Pewna grupa nazw zwierząt jest poświęcona różnym instytucjom i koncernom. Nazwa stanowi wtedy najczęściej swoistą reklamę, a jej nadanie wiąże się w wielu przypadkach z dofinansowaniem badań naukowych lub wkładem w ochronę przyrody. Przykładem może być tutaj ryba chrząstkoszkieletowa z rodziny Narkidae *Electrolux addisoni* Compagno et Heemstra, 2007. Etymologia jej nazwy jest bardzo złożona. Przedrostek „*Electro-*” odnosi się do dobrze rozwiniętych narządów elektrycznych tej ryby, a słowo „*lux*” określa światło, jakie odkrycie tego gatunku wniosło do poznania różnorodności wód zachodniej części Oceanu Indyjskiego. Co ciekawe, ryba ta odżywia się zasysając pokarm z dna niczym domowy odkurzacz i nawiązuje tym samym do szwedzkiej firmy Electrolux produkującej sprzęt AGD (COMPAGNO i HEEMSTRA 2007).

Skorupiak z rzędu obunogów, odkryty przy ujściu hydrotermalnym „Lucky Strike” w pasie Grzbietu Środkowoatlantyckiego, otrzymał nazwę *Luckia striki* Bellan-Santini et Thurston 1996. Obie nazwy pochodzą od jednej z najstarszych marek papierosów w Stanach Zjednoczonych. Z kolei jedna z najlepiej rozpoznawalnych marek świata, Coca-Cola, jest prawdopodobnie ulubionym napojem odkrywcy błonkówki z rodziny Crabronidae *Oxybelus cocaco-*

Wyjątkowym przykładem taksonu dedykowanego konkretnej osobie jest legwan *Conolophus marthae* Gentile et Snell 2009. W etymologii czytamy, że jego nazwa jest poświęcona zmarłej przy porodzie córce pierwszej autorki. Dowiedzieć możemy się nawet, że powodem jej śmierci był błąd lekarski (GENTILE i SNELL 2009).

Znane są też nazwy mające upamiętnić różne, ważne wydarzenia. Zmiana daty w urzędzeniach elektronicznych z roku 1999 na 2000 miała spowodować ogromne straty finansowe i problemy na świecie. Na szczęście okazała się być jedynie problemem medialnym. Namacalną pamiątką po tym zdarzeniu jest wodny pluskwiak z gatunku *Drepanovelia millennium* Andersen et Weir, 2001, który według autorów jest prawdziwą „pluskwą milenijną” (ANDERSEN i WEIR 2001).

lae Verhoeff, 1968. Natomiast najpopularniejsza wyszukiwarka internetowa Google za współpracę przy tworzeniu wirtualnej bazy danych o gatunkach zamieszkujących Ziemię, została uhonorowana nazwą nowo odkrytego gatunku madagaskarskiej mrówki *Proceratium google* Fisher, 2005. Zdaniem autorów równie sprawnie wyszukuje ona swoje ofiary, co Google interesujące nas strony internetowe (FISHER 2005). Nie zapomniano też o wkładzie wydawnictwa National Geographic w popularyzację wiedzy o świecie przyrody. Zaangażowanie finansowe i logistyczne w wyprawę paleontologiczną, podczas której odkryto nowy gatunek paleoceńskiego ssaka, spowodowało nadanie mu w ramach podziękowania nazwy *Roberthoffstetteria nationalgeographica* Marshall, de Muizon et Sige, 1993. W Boliwii natomiast doszło do niecodziennego połączenia ochrony przyrody z rozrywką. W 1994 r. w Parku Narodowym Madi di odkryto nowy dla nauki gatunek małpy, prawa do nazwy którego za 650 tys. dolarów wykupiło internetowe kasyno Golden-Palace.com. Nazywa się on *Callicebus aureipalatii* Wallace, Gómez, Felton et Felton, 2006 (od łac: *aureus* – złoty i *palatium* – pałac). Tym sposobem jedna strona zyskała ogólnoswiatową reklamę, a fundacja sprawująca opiekę nad tym parkiem coroczne dotacje (WALLACE i współaut. 2006).

W tej kategorii nie sposób również nie wspomnieć o rodzaju tropikalnego modraszka *Jagiello* Balian et Wojtusiak, 2000, które-

go nazwę zadedykowano najstarszej polskiej uczelni, Uniwersytetowi Jagiellońskiemu.

NAZWY NAUKOWE A JEZYKOZNAWSTWO

Niektóre nazwy nie posiadają konkretnego znaczenia, nie są również dedykowane żadnej osobie ani miejscu. Do tej kategorii zaliczyć możemy wszelkiego rodzaju znajdowane w nomenklaturze gry słowne, anagramy, palindromy, akronimy, tautonimy i oksymorony oraz wyrażenia zawierające nietypowe zbitki liter, czy wszelkiego rodzaju nazwy o dziwnej wymowie. Anagramy zastosowane zostały między innymi w całym zbiorze nazw rodzajów skorupiaków równonogich opisanych przez Williama Elforda Leach'a, który przy ich tworzeniu wykorzystał imię swojej partnerki Caroline: *Conilera*, *Lironeca*, *Nerocila*, *Olencira* i *Rocinela* (także od Carolina: *Anilocra* i *Cirolana* Leach, 1818) (LEACH 1818). Kontynuację tego pomysłu można znaleźć w rodzajach *Alcirona* i *Lanocira* Hansen 1890 oraz w rodzaju *Orcilana* Nierstrasz 1931. Od nazwy innego przedstawiciela Isopoda (*Pseudojanira* Barnard, 1925) utworzono anagram *Adajinoperus* Serov et Wilson, 1999. Wśród chrząszczy od rodzaju *Ptinus* Linnaeus, 1767 pochodzą anagramy *Niptus* Boieldieu, 1856 oraz *Tipnus* Thomson, 1863.

W nazewnictwie zoologicznym znane są również palindromy (słowa lub zwroty, które czytane normalnie oraz wspak oznaczają to samo). Ich przykładem są nazwy rodzajowe, błonkówki *Afgoiogfa* Argaman, 1988 oraz chrząszcza z rodziny ryjkowcowatych *Sudus* Kissinger, 1964. Palindromem jest też nazwa gatunkowa muchówki z rodziny bzygowatych *Xela alex* Thompson, 1999 i błonkówki *Aha ha* Menke, 1988.

Akronimem, zawierającym jednocześnie dużą dawkę humoru, jest nazwa gatunkowa roztocza *Afropolonia tgifi* Goff, 1983. Jest to skrót od angielskiego wyrażenia „Thank God it's Friday”, czyli „dzięki bogu już piątek” (GOFF 1983). Zapewne autor bardzo wyczekiwał zbliżającego się weekendu. Inną nazwą utworzoną przez zastosowanie skrótowca jest *Vagabundia sci* Valdecasas, 2008. Rozwinięcie „sci”, to pojęcie niewątpliwie bliskie środowisku naukowemu, Science Citation Index (VALDECASAS 2008). Indeks ten jest niczym innym, jak bazą danych zawierającą informacje ile razy dana publikacja naukowa

była cytowana. Tautonimami określamy takie nazwy zwierząt, w których drugi człon (nazwa gatunkowa) jest powtórzeniem pierwszego (nazwa rodzajowa). Mogą one być stosowane wyłącznie w nomenklaturze zoologicznej. Do tautonimów należą nazwy dobrze nam znanych gatunków takich jak: lis pospolity *Vulpes vulpes* (Linnaeus, 1758), derkacz *Crex crex* (Linnaeus, 1758), sarna *Capreolus capreolus* (Linnaeus, 1758), borsuk *Meles meles* (Linnaeus, 1758), czy ropucha szara *Bufo bufo* (Linnaeus, 1758). Wśród tautonimów są też takie, które dodatkowo odpowiadają zwyczajowym nazwom zwierząt w różnych językach, tak jak w przypadku *Gekko gekko* Linnaeus, 1758 (ang. *gecko*, pol. *gekon*), *Hyena hyena* Linnaeus, 1758 (ang. *hyena*, pol. *hiena*), *Iguana iguana* Linnaeus, 1758 (ang. *iguana*, pol. *iguana*) oraz *Gorilla gorilla* Savage, 1847 (ang. *gorilla*, pol. *goryl*).

Znane są też nazwy mające charakter onomatopei, czyli wyrazów dźwiękonaśladowczych. Oprócz wymienionych wcześniej kukułki i gekona występują one w nazwie dudka *Upupa epops* Linnaeus, 1758, którego godowe nawoływania to donośne up-up-up (JONSSON 1998). Wykorzystał to już w starożytności grecki komediopisarz Arystofanes. W utworze *Ptaki* jeden z jego bohaterów, zamieniony w dudka (łac. *Epops*) król grecki śpiewał: „Epopoi popopo, popoi...” (tłumaczenie łacińskie). Polska nazwa tego ptaka pochodzi od wydawanego przez niego głosu udududu dudu (SOKOŁOWSKI 1988). W taksonomii spotyka się też izogramy, czyli słowa składające się jedynie z niepowtarzających się liter. Takimi konstrukcjami są nazwy chrząszczy z rodzajów: *Brachypolemius* Wittmer, 1950 oraz *Macroxyletinus* Pic, 1923.

Z oksymoronami, czyli epitetami sprzecznymi mamy do czynienia, gdy pierwsze słowo (przymiotnik lub czasownik) zaprzecza znaczeniu drugiego (rzeczownik lub przysłówek). Znaleźć je możemy zarówno w języku potocznym, jak i w taksonomii. Za przykład może posłużyć tu chrząszcz z rodziny biegaczowatych *Brachinus elongatulus* Chaudoir, 1876, gdzie pierwszy człon nazwy pochodzi od greckiego *brachus*, oznaczającego krót-

ki, natomiast drugi od łacińskiego *elongatus*, czyli wydłużony.

Często spotykaną praktyką jest tworzenie nazw poprzez wykorzystanie tego samego tematu i zmianę przedrostka. Do tej kategorii należy szereg nazw rodzajowych wymyślonych dla pluskwiaków przez Kirkaldy'ego: *Dolichisme*, *Florichisme*, *Marichisme*, *Nanichisme*, *Ochisme*, *Peggichisme* oraz *Polychisme* Kirkaldy, 1904. Wykorzystał on jako przedrostki imiona kobiet, a całe nazwy z angielskiego przeczytać można jako np. „Dolly, kiss me!”, za co zresztą został skrytykowany przez Londyńskie Towarzystwo Zoologiczne (BARENBAUM 2000).

Przy zbyt dużej liczbie gatunków do opisanego przez jedną osobę, zasób nazw może się szybko wyczerpać. Być może właśnie z „klęską urodzaju” zderzył się Kearfott opisując w 1907 r. 37 gatunków motyli z rodziny zwójkowatych. Swój problem rozwiązał dość niecodziennie, nazywając je kolejno w podobny sposób: *Eucosma bobana*, *E. cocana*, *E. dodana*, *E. fofana*, *E. hohana*, *E. kokana*, Kearfott, 1907 (BARENBAUM 2000). Podobnie postąpiono z muchówkami z rodziny miniarkowatych, jedynie kolejność liter w alfabecie zastąpiono łacińskimi liczebnikami (zastawiające jest pominięcie liczby 10): *Ophiomyia prima*, *O. secunda*, *O. tertia*, *O. quarta*, *O. quinta*, *O. sexta*, *O. septima*, *O. octava*, *O. nona*, *O. undecima*, *O. duodecima* Spencer, 1969.

Znany jest też przykład nazw nadanych ze względu na to, że rymują się z nazwą wcześniej opisanego gatunku. W ten sposób od nazwy motyla *Abloxurina balzapampa* (Johnson, 1992) powstały kolejne np. *A. molipampa* Balint, Boyer, Wojtusiak 2006 i *A. oxapampa* Balint, Boyer, Wojtusiak 2006 (BALINT i współaut. 2006).

Dość liczną grupę stanowią nazwy o nietypowej, bądź wręcz losowej kombinacji liter. Wymówienie ich z pewnością nastęrcza wiele problemów, jak choćby w przypadku rodzaju ślimaka *Aa* Baker, 1940, nicienia *Xyzzors* Inglis, 1966, ślimaka *Zyzzyxdonata* Solem, 1976, pluskwiaka *Zyzza* Kirkaldy, 1900, chrząszcza z rodziny ryjkowcowatych *Zyzzyyva* Casey, 1922, błonkówki *Zyzzyyx* Pate, 1937 oraz jamochłona *Zyzzyyzus* Stechow, 1921. Biorąc pod uwagę kolejność alfabetyczną nazw rodzajowych zwierząt, *Aa* znajduje się na pierwszym miejscu, a *Zyzzyyzus* na ostatnim. Interesująca jest również historia gatunku muchówki z rodziny bujankowatych *Apolysis zyzzxensis* Evenhuis, 1985,

nazwanej od stworzonej przez Curtisa Howea Springera osady *Zyzzx* w hrabstwie San Bernardino, do której dochodzi droga o tej samej nazwie. Od lat 70. XX w. znajduje się tam Desert Studies Center – stacja badawcza Uniwersytetu Kalifornijskiego. Zgodnie z zamierzeniem jej autora nazwa *Zyzzx* jest absolutnie ostatnią oficjalnie zatwierdzoną nazwą miejsca i jednocześnie ostatnim słowem znanym z języka angielskiego. Jeszcze większą dawkę skomplikowania możemy znaleźć w nazwach: chrząszcza z rodziny biegaczowatych *Brachinus aabaaba* Erwin, 1970, pijawki *Helobdella nununununujensis* Siddall, 2001 i małżoraczka *Semicytherura miii* (Ishizaki, 1969).

Wśród gatunków, których nazwy pochodzą z innych niż łacina języków, na uwagę zasługują motyle z rodziny Crambidae: *La paloma* Bleszyński, 1966 (hiszp. gołąb), *La cucaracha* Bleszyński, 1966 (hiszp. karaluch) i *La cerveza* Landry, 1995 (hiszp. piwo) (BARENBAUM 2000).

Niektóre z nazw przybierają formę powitań, jak od hawajskiego aloha (*Aloha* Kirkaldy, 1904 – rodzaj pluskwiaka z rodziny Fulgoridae) czy od pochodzącego z języka używanego na Fidżi słowa bula (*Brachylophus bulabula* Keogh, Edwards, Fisher et Harlow, 2008 – endemiczna dla Fidżi iguana). Znana jest także nazwa rodzajowa ryb z rodziny strzępielowatych (Serranidae) pochodząca od japońskiego pożegnania – *Sayonara* Jordan et Steele, 1906.

Nazwy niektórych motyli pochodzą od łacińskich słów odnoszących się do kobiet. I tak np. *Catocala nupta* (Linnaeus, 1767) oznacza pannę młodą (łac. *nupta*), nazwa *Noctua pronuba* (Linnaeus, 1758), pochodzi od słowa oznaczającego kobietę opiekującą się panną młodą (matronę) (łac. *pronuba*), a *Dysauxes ancilla* (Linnaeus, 1767) oznacza służącą (łac. *ancilla*).

Nawet cytaty takie jak słynne: *Veni, vidi, vici* Juliusza Cezara (Przybyłem, zobaczyłem, zwyciężyłem) znalazły swoje miejsce w taksonomicznym nazewnictwie. Opisany jedynie ze szczątków, gatunek wymarłej papugi nazwany został *Vini vidivici* Steadman et Zarriello, 1987. Drobną niedokładność odzwierciedlenia tej sentencji wynika zapewne z faktu, że rodzaj *Vini* Lessom 1833 opisany został dużo wcześniej, a jego autorowi zapewne nie przyszło na myśl, że zostanie on później wykorzystany jako element gry słownej.

Interesujące jest również to, że nazwy niektórych gatunków lub rodzajów odpowiadają

łacińskim terminom anatomicznym. Przykładem może być konik morski *Hippocampus Rafinesque*, 1810, którego nazwa brzmi jak nazwa elementu układu limbicznego, hipokampa (łac. *hippocampus*). W rzeczywistości jednak odnosi się do pochodzącego z mitologii greckiej stwora Hipokampa, będącego hybrydą konia i ryby (PISZCZEK 1990). Z kolei nazwy ślimaka *Tibia Röding*, 1798 oraz motyla *Trachea Ochsenheimer*, 1816 brzmią jak nazwy odpowiednio kości piszczelowej (łac. *tibia*) oraz tchawicy (łac. *trachea*). Natomiast nazwa skorka *Labia minor* (Linnaeus, 1758) kojarzy się z nazwą wargi sromowej większej (anat. *labia minora*), a małż *Brechites penis* (Linnaeus, 1758) i ryba z rodziny babkowatych *Trypauchen vagina* Bloch et Schneider, 1801 mają nazwy odnoszące się do narządów

płciowych (łac. *penis* – penis, *vagina* – pochwa) przy czym nazwę pierwszego z nich można łatwo wytłumaczyć, gdyż nawiązuje ona najprawdopodobniej do kształtu muszli tego gatunku (HARPER i MORTON 2005).

Czasem zdarzają się też sytuacje, gdy ta sama nazwa gatunkowa powtarza się u kilku niespokrewnionych zwierząt. Przykładami mogą być dinozaur *Tyrannosaurus rex* Osborne, 1905, znany z materiałów kopalnych, mioceński chrząszcz *Tyrannasorus rex* Ratcliffe et Ocampo, 2001, gatunek mioceńskiego ślimaka *Tyrannoberingius rex* Maricovich, 1981 oraz występująca w Malezji mrówka *Tyrannomyrmex rex* Fernández, 2003. Ciekawe jest, że u tych zwierząt człon nazwy rodzajowej również jest identyczny (łac. *tyrannus* – tyran, *rex* – władca, despota).

NAZWY O REKORDOWEJ DŁUGOŚCI

Za najdłuższą obowiązującą obecnie nazwą binominalną należy uznać gatunek muchówki *Parastratiosphecomyia stratiosphecomyioides* Brunetti, 1923 (42 litery). Rekordowo długą nazwą rodzajową jest dwudziestopięcioliterowy *Yamagutiplectognathotrema* Paruchin, 1977 (rodzaj pasożytniczej przywry). Najkrótsze, zaledwie dwuliterowe nazwy rodzajowe to *Ja* Ueno, 1955 (chrząszcz z rodziny biegaczowatych), *Aa* Baker, 1940 (ślimak) czy *Ia* Thomas, 1902 (nietoperz). Jednocześnie rodzaj *Ia* jest reprezentowany tylko przez jeden gatunek *Ia io* Thomas, 1902 (Ryc. 12). Jego nazwa jest najkrótszą nadaną do chwili obecnej nazwą zoologiczną. Najkrótsza nazwa gatunkowa należy do

Ryc. 12. Występujący w południowowschodniej Azji gatunek nietoperza *Ia io* mający najkrótszą kiedykolwiek zaproponowaną nazwę (fot. Jin-Shuo Zhang).

przedstawiciela przyłżeńców *Plesiothrips o* Girault, 1929.

Z WŁASNEGO PODWÓRKA

Nomenklaturowe osobliwości były również udziałem polskich naukowców. Urodzony w Gliwicach Wilhelm Blandowski był znanym badaczem australijskiej fauny, taksonomem oraz pracownikiem i pierwszym dyrektorem Muzeum Victorii w Melbourne. Jego ekspedycja na obszary przyujściowe rzeki Murray (południowo-wschodnia Australia) przyniosła dla rozwijającego się wówczas Muzeum ogromną liczbę ponad 17000 okazów fauny i flory, bogatą dokumentację fotograficzną oraz liczne opisy przyrody. Sukcesy Blandowskiego oraz jego niecodzienne, jak na tamte czasy, przekonanie o konieczności zintegrowania nauk przyrodniczych, nie przysparzały mu jednak zwolenników. Sytu-

acja pogorszyła się jeszcze po opublikowaniu opisów nowych dla nauki gatunków ryb. Okazało się, że nazwane zostały one imionami prominentów Melbourne i jednocześnie przeciwników Blandowskiego. Gatunek poświęcony pastorowi Bleasdale'owi został opisany jako „mulista, oślizgła ryba”, a w charakterystyce gatunku poświęconego znanemu fizykowi doktorowi Eades'owi czytamy: „ryba łatwa do rozpoznania przez jej niskie czoło, duży brzuch i ostre kolce”. W etymologii autor tłumaczył wybór nazw uderzającym podobieństwem ryb i „uhonorowanych” osobistości. Efektem tej publikacji był skandal, który ostatecznie zmusił Blandowskiego do powrotu do kraju i zajęcia się jego dru-

gą pasją, jaką była fotografia. Sam badacz został upamiętniony później w nazwach dwóch rodzajów ryb: *Blandowskius* Whitley, 1931 oraz *Blandowskiella* Iredale et Whitley, 1932 (KEAN 2005).

Innym znanym, polskim przyrodnikiem, który zasłynął stosowaniem nietypowego nazewnictwa dla nowo opisanych taksonów był Benedykt Dybowski. W swojej pracy poświęconej faunie skorupiaków Jeziora Bajkał opisuje nowe dla nauki gatunki obunogów, nadając im bijące rekordy długości nazwy: *Crassocornoechinogammarus crassicornis*, *Parapallaseakytodermogammarus abyssalis*, *Zienkowiczikytodermogammarus zienkowiczi*, *Toxophthalmoechinogammarus toxophthalmus*, *Siemienkiewicztechinogammarus siemienkiewitschii* i wreszcie *Rhodophthalmokytodermogammarus cinnamomeus* (DYBOWSKI 1926). Wszystkie wyżej wymienione nazwy zostały ostatecznie zakwestionowane na podstawie zasad Międzynarodowego Kodeksu Nomenklatury Zoologicznej. W obecnie obowiązującym Kodeksie kwestia ta regulowana jest w punkcie 5 załącznika B, który mówi, że nazwa powinna być łatwa do wymówienia i zapamiętania. Mimo to opisany w tej samej publikacji *Gammaracanthuskytodermogammarus loricatorbaicalensis* (z 50 literami) uznany został za najdłuższą, kiedykolwiek zaproponowaną nazwę binominalną.

Jedną z najdziwniejszych nazw mających polski rodowód, jest rodzaj australijskiego pluskwiaka *Dziwneono* (Ryc. 13), opisany w 1972 r. przez Irenę Dworakowską. Rdzeń tej nazwy „-ono” nie pochodzi z języka polskiego. *Dziwneono* jest trzecim z serii rodzajów australijskich pluskwiaków obok: *Kahaono* i *Aneono*. Oba taksony zostały opisane w 1906 r. przez Kirklady’ego, a ich etymologia wywodzi się z języka hawajskiego. Dworakowska wykorzystała istniejący już temat „-ono” i dodała do niego przedrostek polskiego pochodzenia. „*Dziwne-*” odzwierciedla w tym przypadku nietypową jak dla grupy Dikaneurini strukturę aparatu kopulacyjnego samców. *Dziwneono* nie jest jednak jedynym przykładem oryginalnej nazwy nada-

Ryc. 13. Australijski pluskwiak *Dziwneono etce-tera* (zdjęcie udostępnione przez NSW Agricultural Scientific Collections Trust; www.agric.nsw.gov.au).

nej przez tę autorkę. Opisała ona też rodzaj *Kropka* Dworakowska 1970, z gatunkiem typowym *Kropka vidanoi* Dworakowska 1970. Co ciekawe w tym samym rodzaju znalazł się gatunek *K. unipunctata* (Dłabola, 1957), co w dosłownym tłumaczeniu znaczy „kropka jednokropkowa” (DWORAKOWSKA 1970).

Listę nietypowych nazw nadanych przez Polaków można zakończyć stosunkowo niedawno opisanym rodzajem pająka z rodziny Salticidae (*Abracadabrella* Żabka, 1991). Etymologia tej nazwy wywodzi się od słowa wykorzystywanego od wielu stuleci jako zaklęcie, a które pochodzi najprawdopodobniej z języka aramejskiego.

Okazuje się, że współczesny taksonom bywa nie tylko specjalistą od morfologii i systematyki, ale często jest także znawcą mitologii lub historii, a w swojej pracy kieruje się różnymi skojarzeniami wykazując przy tym niemałą kreatywność. Pozwala mu to łączyć nazwę zwierzęcia z jego wyglądem, a często również postaciami mitologicznymi lub przedmiotami. Niejednokrotnie pokazuje też swoje szerokie zainteresowania oddając hołd ulubionym muzykom, pisarzom, czy postaciom literackim i historycznym. Jak się więc okazuje gąszcz nomenklatury zoologicznej staje się coraz bardziej nieprzebyte. Pełen jest też nieprzypadkowych odniesień do różnych sfer i dziedzin wiedzy dając tym samym możliwości inspirujących poszukiwań nie tylko dla zawodowych biologów.

INSPIRATIONS AND CURIOSITIES OF ZOOLOGICAL NOMENCLATURE

Summary

The paper deals with non standard inspirations and curiosities in zoological nomenclature. Review of the information on etymology of the zoological scientific names is presented including names related to morphology, ethology or habitat of described taxa.

Also information about animals named after people (scientists, politicians, painters, actors, musicians) and animals named after fiction characters (from mythology, literature, movies or cartoons) is presented. The linguistic inspirations in taxonomy are described.

LITERATURA

- ABBOT R. T., DANCE S. P., 1991. *Compendium of sea-shells*. American Malacologists Inc. Melbourne, Burlington.
- ANDERSEN N. M., WEIR T. A., 2001. *New genera of Veliidae (Hemiptera: Heteroptera) from Australia, with notes on the generic classification of the subfamily Microveliinae*. *Inv. Tax.* 15, 217-258.
- BALINT Z., BOYER P., WOJTUSIAK J., 2006. *Contributions to the knowledge of Neotropical Lycaenidae: Notes on the genus Abloxurina with descriptions of five new species (Lepidoptera: Theclinae: Eumaetini)*. *Genus* 17, 571-584.
- BAMBER R. N., BIRD G., 1997. *Peracarid crustaceans from Cape d'Aguilar and Hong Kong, III. Tanaidacea: Tanaidomorpha*. [W:] *The Marine Flora and Fauna of Hong Kong and Southern China IV*. MORTON, B. (red.). Proceedings of the Eighth International Marine Biological Workshop, 2-20 April 1995. Hong Kong: Hong Kong University Press, 103-142.
- BARENBAUM M. R., 2000. *Buzzwords. A scientists muses on sex, bugs and rock 'n' roll*. Joseph Henry Press, Washington.
- BŁAŻEWICZ-PASZKOWYCZ M., BAMBER R., 2007. *New apseudomorph tanaidaceans (Crustacea: Peracarida: Tanaidacea) from eastern Australia: Apseuidae, Whiteleggiidae, Metapseudidae and Pagurapseudidae*. *Mem. Mus. Vic.* 64, 107-148.
- BOERO F., 1987. *Life cycles of Phialella zappai n. sp., Phialella fragilis and Phialella sp. (Cnidaria, Leptomedusae, Phialellidae) from central California*. *J. Nat. Hist.* 21, 465-480.
- BOSMANS R., BOSSELAERS J., 1994. *Spiders of the genera Pachygnatha, Dyschiriognatha and Glenognatha (Araneae, Tetragnathidae), with a revision of the Afrotropical species*. *Zool. Scri.* 23, 325-352.
- BOSSELAERS J., JOCQUÉ R., 2000. *Hortipes, a huge genus of tiny afrotropical spiders (Araneae, Lio-cranidae)*. *Bull. Am. Mus. Nat. Hist.* 256, 4-108.
- BOYKO C. B., WILLIAMS J. D., 2004. *New records of marine isopods (Crustacea: Peracarida) from the Bahamas, with descriptions of two new species of epicarideans*. *Bull. Mar. Sci.* 74, 353-383.
- BRITZ R., CONWAY K.W., RÜBER L., 2009. *Spectacular morphological novelty in a miniature cyprinid fish, Danionella dracula n. sp.* *Proc. R. Soc.* 276, 2179-2186.
- BURNHAM D. A., DERSTLER, K. L., CURRIE, P. J., BAKKER, R. T., ZHOU, Z., OSTROM, J. H., 2000. *Remarkable new birdlike dinosaur (Theropoda: Maniraptor) from the Upper Cretaceous of Montana*. *Univ. Kansas Paleont. Contr.* 13, 1-14.
- BUSZKO J., 1997. *Atlas motyli Polski. Część II. Prządki, zawisaki, niedźwiedziówki*. Grupa Image, Warszawa.
- CHINERY M., 2007. *Insects of Britain and Western Europe*. A & C Black, London.
- COLBERT E. H., 1970. *The gliding Triassic reptile Icarosaurus*. *Bull. Am. Mus. Nat. Hist.* 143, 85-142.
- COMPAGNO L. J. V., HEEMSTRA P. C., 2007. *Electrolux addisoni, a new genus and species of electric ray from the east coast of South Africa (Rajiformes: Torpedinoidei: Narkidae), with a review of torpedinoid taxonomy*. *Smithiana Bull.* 7, 15-49.
- DWORAKOWSKA I., 1970. *Three new genera of Erythroneurini (Auchenorrhyncha, Cicadellidae, Typhlocybinae)*. *Bull. Acad. Pol. Sci.* 18, 617-624.
- DYBOWSKI B. N., 1926. *Synoptisches Verzeichnis mit kurzer Besprechung der Gattungen und Arten dieser Abteilung der Baikalflohkrebse*. *Bull. Acad. Polon. Sci. Lett. B.* 1-77.
- EMMET A. M., 1991. *The Scientific Names of the British Lepidoptera Their History and Meaning*. Harley Books, Colchester.
- ERWIN T., 1974. *Studies of the Subtribe Tachyina (Coleoptera: Carabidae: Bembidiini), Part II: A Revision of the New World-Australian Genus Pericompsus LeCont.* *Smithsonian Contributions to Zoology* 162, Smithsonian Institution Press, Washington.
- ERWIN T. L., 2000. *Arboreal beetles of neotropical forests: Agra Fabricius, a taxonomic supplement for the Platyscelis group with new species and distribution records (Coleoptera: Carabidae, Lebiini, Agrina)*. *Celeop. Bull.* 54, 90-119.
- ERWIN T. L., 2002. *Studies of the Subtribe Tachyina (Coleoptera: Carabidae: Bembidiini), Part II: A Revision of the New World-Australian Genus Pericompsus LeCont.* *Zootaxa* 119, 1-68.
- EVANS S. E., 2009. *The gliding reptiles of the Upper Permian*. *Zool. J. Linn. Soc.* 76, 97-123.
- FISHER B. L., 2005. *A New Species of Discothyrea Roger from Mauritius and a New Species of Proceratium Roger from Madagascar (Hymenoptera: Formicidae)*. *Proceed. Cal. Acad. Sci.* 56, 657-667.
- FORTEY R. A., SHERGOLD J. H., 1984. *Early Ordovician trilobites Nora Formation, central Australia*. *Palaentology* 27, 315-366.
- FRANKOWSKA M., 1987. *Mitologia Azteków*. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa.
- GASSOWSKI J., 1979. *Mitologia Celtów*. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa.
- GENTILE G., SNELL H., 2009. *Conolophus marthae sp. nov. (Squamata, Iguanidae), a new species of land iguana from the Galapagos archipelago*. *Zootaxa* 2201, 1-10.
- GIBBS R. H., 1984. *Melanostomiidae*. [W:] *Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean* (red.). WHITEHEAD P. J. P., BAUCHOT M. L., HUREAU J. C., NIELSEN J., TORTONESE E., UNESCO, Paris, 341-365.
- GILBERT M., GUICHARD S., FREISE J., GREGOIRE J. C., HEITLAND W., STRAW N., AUGUSTIN S., 2005. *Forecasting Cameraria ohridella invasion dynamics in recently invaded countries: from validation to prediction*. *J. Appl. Ecol.* 42, 805-813.
- GNASPINI P., PECK S. B., 2001. *The Adelopsis of Colombia (Coleoptera, Leiodidae, Cholevinae, Ptomaphagini)*. *Pap. Avul. Zool.* 41, 427-463.
- GOFF M. L., 1983. *A new genus and species of Apoloniinae (Acari: Trombiculidae) from South Africa with the key to the species in the subfamily*. *Bull. Inst. R. Sci. Nat. Belg.* 55, 1-5.
- HARPER E. M., MORTON B., 2005. *Tube construction in the watering pot shell Brechites vaginiferous (Bivalvia; Anomalodesmata; Clavagelloidea)*. *Act. Zool.* 85, 149-161.
- HILARIO A., CUNHA M. R., 2008. *On some frenulate species (Annelida: Polychaeta: Siboglinidae) from mud volcanoes in the Gulf of Cadiz (NE Atlantic)*. *Sci. Mar.* 72, 361-371.
- HILSZCZAŃSKI J., 2008. *The synonymy and distribution of Aegomorphus obscurior (Pic, 1904), new status and occurrence of A. francoletti Sama, 1994 in Poland (Coleoptera: Cerambycidae)*. *Genus* 19, 61-63.
- HILSZCZAŃSKI J., BYSTROWSKI C., 2005. *Aegomorphus wojtylai, a new species from Poland, with a*

- key to European species of *Aegomorphus Haldeman* (Coleoptera: Cerambycidae). Genus 16, 201–207.
- HURKA K., 2005. *Beetles of the Czech and Slovak Republics*. Kabourek, Zlin.
- HUXLEY, R., 2009. *Wielcy przyrodnicy*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- INTERNATIONAL CODE OF ZOOLOGICAL NOMENCLATURE (Fourth Edition), 1999. The International Trust for Zoological Nomenclature. (www.iczn.org).
- JAKIMOWICZ-SHAH M., JAKIMOWICZ A., 1982. *Mitologia indyjska*. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa.
- JONSSON L., 1998. *Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego*. Muza SA, Warszawa.
- KEAN J., 2005. *Blandowski's bad name*. Museum Victoria, 14–15.
- KLASS K. D., ZOMPRO O., KRISTENSEN N. P., ADIS J., 2002. *Mantophasmatodea: A New Insect Order with Extant Members in the Afrotropics*. Science 296, 1456–1459.
- KOCAREK P., HOLUSA J., VIDLICKA L., 2005. *Blattaria, Mantodea, Orthoptera & Dermaptera of the Czech and Slovak Republics*. Kabourek, Zlin.
- LAZELL J. D., 1984. *A New Marsh Rabbit (Sylvilagus palustris) from Florida's Lower Keys*. J. Mammal. 65, 26–33.
- LEACH W. E., 1818. *Cymothoides*. Dict.Sci.Nat. 12, 338–354.
- LEHMANN P.A., 2006. *Otocinclus batmani, a new species of hypoptopomatinae catfish (Siluriformes: Loricariidae) from Colombia and Peru*. Neotrop. Icht. 4, 379–383.
- LIPIŃSKA J., MARCINIAK M., 1986. *Mitologia starożytnego Egiptu*. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa.
- MARKHAM J. C., BOYKO C. B., 2003. *A new species of Albulione Markham & Boyko, 1999 (Crustacea: Isopoda: Bopyridae: Pseudioninae) from Taiwan*. Am. Mus. Novitates 3410, 1–7.
- MATILE L., TASSY P., GOUJET D., 1993. *Wstęp do systematyki zoologicznej koncepcje, zasady, metody*. PWN, Warszawa.
- MAYR E., 1974. *Podstawy systematyki zwierząt*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- MCDOWALL R. M., CHADDERTON W. L., 1999. *Galaxias gollumoides (Teleostei: Galaxiidae), a new fish species from Stewart Island, with notes on other non-migratory freshwater present on the island*. J. R. Soc. N. Z. 29, 77–88.
- MCGOWAN C., 2003. *A new specimen of Excalibur from the English Lower Jurassic*. J. Vert. Paleont. 23, 950–956.
- MEEHAN C. J., OLSON E. J., REUDINK M. W., KYSER T. K., CURRY R. L., 2009. *Herbivory in a spider through exploitation of an ant-plant mutualism*. Curr. Biol. 19, 892–893.
- MERTZ L. A., SCHLAGER N., WEISBLATT J., 2005. *Grzimek's Student Animal Life Resource – Reptiles (2-Vol. Set)*. UXL, Farmington Hills.
- MILLER K. B., WHEELER Q. D., 2005. *Slime-mold beetles of the genus Agathidium Panzer in North and Central America: Coleoptera, Leioldidae. Part 2*. Bull. Am. Mus. Nat. Hist. 291, 1–167.
- MUZNIC J., FERBER BOGDAN J., BEEHLER B., 2009. *Julije Klovic: the first colour drawing of Greater Bird of Paradise Paradisea apoda in Europe and its model*. J. Ornithol. 150, 645–649.
- NIEDZIELA J., 2009. *Historia Jazzu – 100 wykładów*. Dobre wydawnictwo, Katowice.
- NIEWIADOMSKA K., POJMAŃSKA T., MACHNICKA B., CZUBAJ A., 2001. *Zarys parazytologii ogólnej*. PWN, Warszawa.
- PARKER A., 2006. *Seven Deadly Colours: the genius of nature's palette and how it eluded Darwin*. Simon & Schuster, Londyn.
- PETOIA E., 2003. *Wampiry i wilkołaki. Źródła, historia, legendy – od antyku do współczesności*. Wydawnictwo Universitas, Kraków.
- PISZCZEK Z., 1990. *Mała encyklopedia kultury antycznej*. PWN, Warszawa.
- RICHARDS A. M., 1983. *The Epilachna vigintioctopunctata complex (Coleoptera: Coccinellidae)*. Int. J. Entomol. 25, 11–41.
- ROUSE G., PLEIJEL F., 2001. *Polychaetes*. Oxford University Press, Nowy York.
- SAMEK A., 2004. *Atlas muszli ślimaków morskich*. Mantis, Olsztyn.
- SCHIEBEL O., 1937. *Ein neuer Anophthalmus aus Jugoslawien*. Entomol. Blatt. 33, 438–440.
- SENDRA, A., ORTUNO, V. M., MORENO, A., MONTAGUD, S., TERUEL, S., 2006. *Gollumjapyx smeagol gen. n., sp. n., an enigmatic hypogean japygid (Diplura: Japygidae) from the eastern Iberian Peninsula*. Zootaxa 1372, 35–52.
- SKELTON P., 2001. *A Complete Guide to Freshwater Fishes of Southern Africa*. Random House Struik, Cape Town.
- SŁUPECKI, L. P., 2006. *Mitologia skandynawska w epoce Wikingów*. Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków.
- SOKOŁOWSKI J., 1988. *Atlas Ptaki Polski*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- STANEK V. J. L., 1990. *Encyklopedia owadów. Chrzęszcze*. Delta, Warszawa.
- TOLKIEN J. R. R., 2009. *Silmarillion – Wydanie uzupełnione*. Amber, Warszawa.
- TOLMAN T., LEWINGTON R., 2007. *Motyle Polski i Europy*. Influence, Dąbrowa Górnicza.
- VALDESCAS A. G., 2008. *Confocal microscopy applied to water mite taxonomy with the description of a new genus of Axonopsinae (Acari, Parasitengona, Hydrachnidia) from Central America*. Zootaxa 1820, 41–48.
- WALLACE R. B., GÓMEZ H., FELTON A., FELTON A. M., 2006. *On a New Species of Titi Monkey, Genus Callicebus Thomas (Primates, Pitheciidae), from Western Bolivia with Preliminary Notes on Distribution and Abundance*. Primate Conserv. 2006, 29–39.
- WALTER P., 2006. *Mitologia chrześcijańska*. PAX – Inco Veritas, Warszawa.
- WINSTON J. E., 1999. *Describing species: practical taxonomic procedure for biologists*. Columbia University Press, New York.
- ZAPPA F., 1996. *Takiego mnie nie znacie*. Alfa, Warszawa.